

Europe 2031

Što za nas znači pogrešno procijeniti
umjetnu inteligenciju

*Autori: Daan Juijn, Stan van Baarsen, Judith Dada, Maximilian Negele, Lily
Stelling, Philip Fox, Alex Petropoulos i Michiel Bakker.*

Tekst i uredništvo: Tom Chivers.

Europe 2031

Sadašnji smjer razvoja umjetne inteligencije zahtijeva najambiciozniji politički program u povijesti poslijeratne Europe. Ako s njime ne krenemo odmah, Europa će izgubiti sposobnost da sama oblikuje vlastitu budućnost. Završit ćemo ekonomski i politički marginalizirani, s vrijednostima koje ne možemo obraniti, sustavima socijalne skrbi koje više ne možemo financirati, rizicima na koje ne možemo odgovoriti i Unijom koja se više ne može održati.

Ožujak 2031. – Washington, D.C.

Caroline se umiva hladnom vodom i gleda se u ogledalu kupaonice. Ruke joj se tresu. Uхвати se za rub umivaonika i čeka da prođe. Kroz mali visoki prozor vidi komad washingtonskog neba, ravnog i blistavog.

Niz hodnik šest ljudi odlučuje o sudbini europskog kontinenta. Ne zna hoće li išta od onoga što je rekla biti važno.

Sumnja da neće.

Ovo je scenarij prijetećem klizanju Europe u irelevantnost: kako ga umjetna inteligencija potiče i što se još može učiniti da se promijeni smjer.

Priča je ispričana kroz izmišljene likove Caroline Dubois, Francuskinje koja radi na oblikovanju politika u Bruxellesu, i Christiana Vogta, njemačkog osnivača brzorastuće tvrtke za umjetnu inteligenciju koji se upravo preselio u Silicijsku dolinu. Iako su njihovi likovi izmišljeni, događaji koje proživljavaju utemeljeni su na postojećim trendovima i zamišljeni tako da budu realistični.

Da bismo razumjeli kako Europa riskira prokockati nadolazeću revoluciju umjetne inteligencije, najprije se moramo vratiti na početak 2025. — jer priča koju ćemo ispričati već je dobrano u tijeku.

Siječanj 2025 – Traži s DeepSeekom i naći ćeš

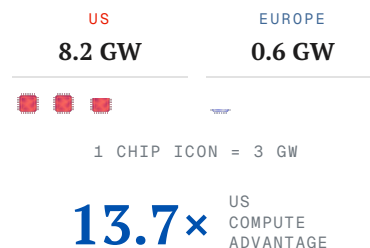
Ured Caroline Dubois bruji. Jutros je kineska tvrtka DeepSeek objavila novi AI model, R1. Jeftin je i učinkovit, i – premda nijedna europska tvrtka nije sudjelovala u njegovu razvoju – Bruxelles je u groznici.

Caroline radi na području digitalnih tehnologija u Glavnoj upravi za trgovinu i gospodarsku sigurnost – DG TRADE, dijelu Europske komisije koji se bavi carinama, izvoznim kontrolama i sličnim pitanjima. Ima dvadeset i osam godina, ondje je već tri godine i osjeća da postupno stječe poštovanje kolega i nadređenih; no za razliku od njih, nju budućnost Europe iskreno brine, a vijest o DeepSeeku nije je nimalo umirila. Nedavno je posjetila Silicijsku dolinu. Od Bruxellesa je udaljena 9.000 kilometara, ali djeluje još dalje. Ideja da AI pokreće novu industrijsku revoluciju u Kaliforniji je opće mjesto; u uredima Europske komisije graniči sa znanstvenom fantastikom.

Uspon R1 oduševio je njezine kolege jer ga vide kao jasan dokaz da je moguće trenirati najsuvremeniji AI bez resursa divova iz Silicijske doline. Europski donositelji politika objeručke prihvaćaju ideju da je moguće nadmudriti Amerikance, biti malen, okretan i pametan, te postići više bez stotina milijardi dolara koje su se slijevale u raskošne američke podatkovne centre i goleme cikluse treniranja modela.

Ta ideja ima smisla. Navodno je DeepSeek razvio R1 uz djelić troška OpenAI-jeva ChatGPT-a ili Anthropicova Claudea, ali koliko itko može procijeniti, gotovo je jednako moćan. Ima čak i novu značajku “reasoning” koju su američki modeli počeli uvoditi, pri čemu model na virtualnom bloku za skice izlaže vlastiti misaoni proces. A njegove težine – matematičke vrijednosti koje model čine onime što jest – javno su dostupne. Svatko može pokretati model na vlastitoj infrastrukturi, bez ovisnosti o američkoj tehnologiji.

Iako ju donekle nosi optimizam koji se širi Bruxellesom, Caroline još nije spremna prepustiti mu se. Pažljivo sluša opreznije glasove koji upozoravaju da veliki skokovi u učinkovitosti nisu ništa neviđeno – Anthropic, Google DeepMind i OpenAI takve pomake ostvaruju stalno. DeepSeek ima pametne istraživače i brzo se kretao, ali uskoro će se suočiti s ograničenjima računalne snage; Kina jednostavno nema dovoljno računalnih kapaciteta ” za treniranje modela otkad je Amerika ograničila

izvoz najsuremenijih AI čipova koje Kina ne može proizvoditi u zemlji. Tvrdi da je puno lakše pronaći dobitke u učinkovitosti ako imate mnogo računalnih kapaciteta koji će vam pomoći da ih otkrijete. I sam direktor DeepSeeka istaknuo je da im je glavni problem američka zabrana izvoza AI čipova.

Zato Silicijska dolina uglavnom ostaje ravnodušna prema R1. Hiperskaleri ne usporavaju svoja golemu ulaganja u AI. Nekoliko dana nakon objave modela R1, OpenAI objavljuje o3-mini, impresivniji model od R1 i znak da američki napredak i dalje ide brzo.

U Bruxellesu vijest o o3 jedva odjekne. Priznati to značilo bi prihvatiti da se ubrzanje AI-ja nastavlja, poticano golemim američkim kompanijama koje vode direktori kojima se ne može vjerovati.

Caroline nije sigurna koju stranu zauzeti. Bila je u Kaliforniji prije tri tjedna i ono što je ondje vidjela ostalo joj je urezano u pamćenje.

Odsjela je kod Christiana Vogta, starog prijatelja s programa razmjene u Berkeleyju pola desetljeća ranije; ona sa Sciences Po, a on s TU Munich, dvaju vodećih europskih sveučilišta. Christian se preselio u San Francisco prije tri godine, baš kad je ona počinjala raditi u Komisiji, kako bi osnovao tvrtku koja razvija modele za slike i video. AI startup još je bio sićušan, ali nedavno je zatvorio rundu financiranja serije A, a Christian, društven tip, poznao je sve.

Cijeli ju je posjet zatekao. Sati koje je Christianov tim radio bili su suludi – tjedni od 70 ili 80 sati, ljudi koji spavaju u uredu. A kada ju je poveo na večeru u kuću drugog st osnivača startupa u četvrti Hayes Valley, razgovori su joj bili gotovo neshvatljivi; ne zbog tehničkih detalja, nego zbog dubokog uvjerenja da će se svijet iz temelja promijeniti.””Do siječnja 2026. mislim da će većinu mog koda pisati Claude”, rekao je jedan gost sasvim usputnim tonom. Domaćin je rekao da je prestao zapošljavati mlađe inženjere jer će ChatGPT uskoro bolje obavljati početničko programiranje. Netko je usput spomenuo da misli kako je umjetna opća inteligencija - AI koji je bolji od bilo kojeg čovjeka u većini zadataka - vjerojatno udaljena dvije ili tri godine. Caroline je pitala što bi to značilo za Europu, s obzirom na to da nema konkurentan AI sektor. No nitko za stolom zapravo nije razmišljao o Europi, osim kao o mogućoj regulatornoj glavobolji.

U Waymu, na povratku do Christianova stana, Caroline mu je rekla da joj je cijeli posjet bio dezorijentirajući. Christian se nasmijao i uvjeravao je da će nakon nekoliko mjeseci u Silicijskoj dolini i sama početi “osjećati AGI”. Caroline se pitala jesu li Christian i njegovi vršnjaci dio nekog čudnog balona, čak i kulta, ili ona živi u svijetu koji već nestaje u prošlost.

Po povratku u Bruxelles razmišljala je da svojem direktoru ispriča što je doživjela na putu, ali sve je to djelovalo neprevodivo. Ljudi s kojima je razgovarala bili su među najpametnijima koje je ikad upoznala. Bili su mirni, oštri i djelovali su dobro informirano. U sebi je osjećala poriv da ono što su joj rekli shvati krajnje ozbiljno i da navede i druge da učine isto. A ipak bi njihove tvrdnje zvučale suludo u konferencijskoj dvorani Komisije na drugom kraju svijeta. Zato nije rekla ništa.

Dan nakon objave R1, mobitel joj zavibira. To je Christian.

Christian: Ok, znači Bruxelles već odrađuje pobjednički krug zbog DeepSeeka???

Caroline: Moj direktor misli da to dokazuje da možemo sustići druge...

Christian: Lol

Christian: Pouka je da modeli zaključivanja funkcioniraju i da ih Kina može graditi

Christian: Također, o3-mini je bolji, a nitko o tome ne govori

Christian: Tvoj bi direktor trebao doći u SF

Caroline: Voljela bih.

Spušta telefon. Nije sigurna da je Christian u pravu, ali nije sigurna ni da nije. Glasovi opreza u vezi s modelom R1 zvuče joj razumno. Kao i glasovi uzbuđenja.

Veljača 2025 – Uključi, dušo, uključi

Tri tjedna nakon objave modela R1, Emmanuel Macron domaćin je sastanka na vrhu AI Action Summit u Parizu.

Serijski sastanci na vrhu nastali su oko sigurnosti i međunarodne koordinacije – izdanje iz 2023. u Ujedinjenom Kraljevstvu zvalo se AI Safety Summit – ali izdanje iz 2025. drukčije je. Geopolitičko okruženje postalo je tvrđe. Rusija polako napreduje u Ukrajini; Donald Trump vratio se u Bijelu kuću prije dva tjedna i već prijeti carinama na europsku robu. Europa je sada usredotočena na konkurentnost, a ne na sigurnost. A trenutak je dobar: DeepSeek je očito pokazao da je sustizanje moguće i da bi možda čak moglo biti jeftino. Europa želi poslati signal da AI shvaća ozbiljno.

Predsjednica Europske komisije Ursula von der Leyen najavljuje Fond InvestAI od 200 milijardi €, koji uključuje inicijativu AI Gigafactories od 20 milijardi € za izgradnju četiri do pet velikih AI podatkovnih centara na europskom tlu. Macron prodaje Francusku kao najbolje mjesto u Europi za razvoj AI-ja: uz svu svoju nuklearnu energiju developeri mogu samo “uključiti, baby, uključiti.”

Nakon tri godine u Bruxellesu, Caroline zna gledati dalje od naslovnih brojkica. Taj iznos od 200 milijardi eura uglavnom je prepakiranje postojećih sredstava i pretpostavka da će europska industrija uložiti vlastiti novac. Samo je mali dio doista nov, a i to je raspoređeno na pet godina. Prođu je trnci kad to usporedi s ulaganjima u podatkovne centre koja su najavili američki hiperskaleri, a za 2025. se predviđa da će premašiti 400 milijardi dolara. Ipak, nada se da se raspoloženje mijenja i da se Europa budi.

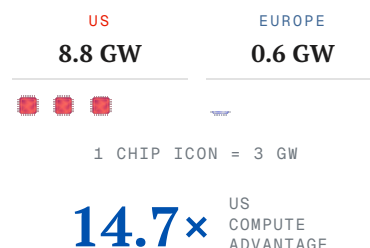
Christian: 200 milijardi?

Caroline: Uglavnom je to više želja nego stvarnost.

Christian: Ameri imaju pravi novac

Christian: Ona stvar u Teksasu gradi se upravo sada

Christian: Mislim, tamo su doslovno buldožeri

Caroline: Znam.

Christian: Kako se Bruxelles osjeća kad vidi Altmana, Ellisona i Masayoshija Sona na pozornici s Trumpom

Caroline: Pa, nije oduševljen.

Bez obzira na to je li se raspoloženje promijenilo ili nije, dio pozitivne energije zasjeni govor američkog potpredsjednika J.D.-ja Vancea na sastanku na vrhu, izrazito neprijateljski prema Europi. Dva dana kasnije isti trik ponovi na Münchenskoj sigurnosnoj konferenciji. Na snimkama se vidi kako europski čelnici u publici gotovo vidljivo grizu jezik.

U tjednima nakon toga Carolineini šefovi dolaze do zaključka: transatlantski odnos zapravo je slomljen. Washingtonu se više ne može vjerovati, ne u obrani, ne u energetici, a svakako ne- sada je to jasno-, u tehnologiji. “Suverenost” postaje nova poštapalica u europskim prijestolnicama.

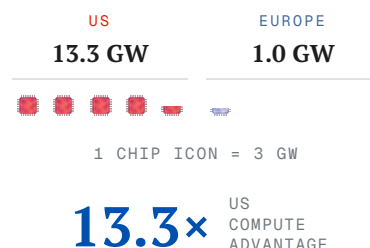
Ali suverenost je lakše najaviti nego izgraditi, a nije jasno hoće li taj zamah dovesti i do ičega, barem kad je riječ o AI-ju. Caroline sumnja da, iako čelnici tvrde da im je stalo do nove tehnologije, njihov stari skepticizam ispod površine i dalje itekako postoji. Jedan njezin kolega, promišljen i iskusan viši službenik zadužen za politike kojeg voli, tijekom ručka nedugo nakon Vanceovih govora daje naslutiti da smatra kako za AI vjerojatno ne trebaju golemi podatkovni centri upravo zato što su Sam Altman, Larry Ellison i Donald Trump zajedno stali na pozornicu da kažu da trebaju. To je, misli Caroline, pojednostavljeno, ali razumljivo stajalište: skepticizam Bruxellesu prema Trumpu i eliti Silicijske doline dubok je. No brine je da to što oni kažu da je sunčano ne znači da je vani mrak.

Kolovoz 2025 – Vječno napuhavanje balona

Europskouzbudjenje zbog Ai-ja splašjava nakon Pariza. Sastanak na vrhu bio je dramatičan, ali mjeseci nakon njega ispunjeni su sporim, gustim i neglamuroznim oblikovanjem politika. Pokazalo se da je za izgradnju kontinentalnog AI ekosustava potrebno ono što same najave ne mogu prizvati – talente, kapital, opskrbu energijom – kao i znanje i volja da se to koordinira. Sada je nadaleko poznato da je tih 200 milijardi eura dobrim dijelom privid, a početna je euforija uglavnom ishlapljela.

U SAD-u takvog usporavanja nema. Borba za talente zahuktava se: Meta, koja je donekle zaostala za AI vrhom, preotima vrhunske istraživače od konkurenata uz plaće zbog kojih nogometaši Premier lige djeluju potplaćeno. Mark Zuckerberg čak im osobno kuha juhu kako bi ih namamio. Trumpova administracija objavljuje svoju nacionalnu AI strategiju pod naslovom “Winning the Race”, koja AI tranziciju opisuje kao “industrijsku revoluciju” informacijsku revoluciju i renesansu – sve odjednom.”

Euroljani, koji se smatraju prizemljenijima od Amerikanaca, tu retoriku smatraju pretjeranom, a glasnike nepouzdanima. Caroline redovito čuje izraz “AI bubble”. Njezini su kolege i ranije gledali kako tehnološki lideri preuveličavaju korisnost svojih proizvoda: “Sjećate se NFT-ova?”, kaže jedan. “Onih slika majmuna koje su ljudi kupovali za 50.000 \$?”

Christian: Kako napreduje priča o balonu

Caroline: Posvuda je. Moj direktor ju je jučer na sastanku spomenuo tri puta.

Christian: Čekaj da vide Anthropicove prihode

Christian: Ove godine idu na devet milijardi

Christian: S otprilike milijardu prošle godine.

Christian: To je baš oooogromno

Caroline: Spomenut ću to.

Christian: Nećeš

I spomene to. No čini se da nitko nije osobito uzbuđen. Neki kolege ističu da Anthropic još uvijek ne posluje s dobiti.

Narativ o “balonu” dodatno jača objava GPT-5. OpenAI snažno promovira model: Sam Altman objavljuje sliku Zvijezde smrti; zaposlenici govore o “godini AI agenta”. Ali javnosti je sam model pomalo razočaravajući, u biti samo dotjeranija verzija postojećeg modela o3. I dalje halucinira i radi glupe pogreške.

U Bruxellesu AI skeptici odrade još jedan pobjednički krug. “Rekao sam ti da AI udara u zid”, kaže joj Carolinein kolega uz pivo na Place du Luxembourg. Kaže to ljubazno. Caroline je posljednjih mjeseci u svojoj jedinici postala poznata kao zagovornica AI-ja, a nije sigurna da tu etiketu zaslužuje. Još nije sigurna da njezini kolege griješe; slaže se da je GPT-5 doista bio razočaravajući. Možda Amerikanci napuhuju priču. Možda je Bruxelles u pravu.

S druge strane, neki stručnjaci kažu da je GPT-5 otprilike ono što biste i očekivali s obzirom na eksponencijalnu krivulju rasta sposobnosti AI-ja; o3 je bio objavljen prije samo nekoliko mjeseci. Ali europski AI skeptici gluhi su na te argumente, nakon marketinškog promašaja OpenAI-ja koji je previše obećao, a zatim isporučio premalo.

Caroline: Što misliš o GPT-5?

Christian: Bio je to promašaj. Trebali su o3 objaviti pod tim imenom.

Christian: Ali temeljna sposobnost i dalje napreduje

Christian: Posljednjih mjeseci koristimo o3 u svom radnom procesu i to je ludo

Novac i dalje teče u velike američke laboratorije, a utrka za gradnjom podatkovnih centara ne jenjava, no taj se novac doima kao da se odbija amo-tamo poput ping-pong loptice – Oracle i OpenAI potpisuju ugovor o računalnim kapacitetima vrijedan tristo milijardi dolara, od čega će većina otići na NVIDIA-ine čipove; zauzvrat se NVIDIA obvezuje uložiti sto milijardi dolara u OpenAI. U San Franciscu se ti poslovi vide kao dokaz transformativne prirode te tehnologije – stara pravila više ne vrijede. U Bruxellesu izgledaju kao swapovi kreditnog rizika iz 2007.: složeni, kružni, nestabilni i vjerojatno osuđeni na loš kraj.

Zato se francuska kompanija Mistral, koja je prikupila 1,7 milijardi eura – većinom od nizozemskog proizvođača litografskih strojeva ASML – slavi kao velika pobjeda Europe, iako je njezina runda financiranja dvadeset puta manja od OpenAI-jeve. Priča o balonu znači da se malo koji Europljanin brine da AI kompanije imaju *premalo* novca. Ako su AI i najveće investicijske runde prenapuhani, nema potrebe za žurbom.

Studeneni 2025 – Svjetovi udaljeni milijama

U studenome Anthropic objavljuje Claude Opus 4.5. Nema nikakva “Death Star” tvita, nema odbrojavanja ni događaja. Model je dobar – prema većini procjena bolji od GPT-5 – ali je njegova objava, prema mjerilima 2025., nedramatična.

Dramatično je ono što ljudi počinju raditi s njim.

Proboj AI agenata je stigao, samo ne onako kako su ljudi zamišljali. Isprva su, tijekom proljeća i ljeta, veliki laboratoriji izbacivali razne proizvode koji su izravno upravljali vašim računalom. Pomicali bi vam miš, ispunjavali mrežne obrasce, i klikovima prolazili kroz postupke rezervacije. Iako su u teoriji zvučali dobro, u praksi uglavnom nisu funkcionirali. Mnogi koji su ih isprobali zaključili su da AI agenti još nisu spremni za ozbiljnu primjenu.

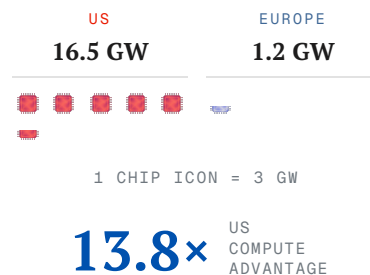
Sada se, međutim, pokazuje da funkcioniraju agenti koji pišu kod. Claude Code tvrtke Anthropic, alat temeljen na terminalu, postaje – kad se upari s novim modelom Opus 4.5 – neočekivani hit godine. Christianov prijatelj bio je u pravu: kad stigne sijechanj, većinu redaka koda u Hayes Valleyju doista piše AI. Programeri brzo shvate da je kod univerzalno sučelje: ako znaš pisati kod, možeš učiniti sve što računalno može. Želiš poslati e-poruku? Nemoj klikati po Gmailu; Claude Code, napiši skriptu. Želiš organizirati dokumente? Claude Code, napiši skriptu.

U San Franciscu to postaje uobičajena praksa. Ljudi govore o “maniji Claude Codea”. Programeri troše tisuće dolara mjesečno na tokene i odbijaju otići spavati a da prije toga Claudeu ne zadaju noćne zadatke koje treba dovršiti do jutro. S razlogom vjeruju da u toj razmjeni prolaze bolje: dobici u produktivnosti izvanredni su. Anthropic postaje najbrže rastuća kompanija u povijesti.

Christian: Većinu našeg koda sada piše Claude

Christian: Ne mislim asistiranje nego u potpunosti napisano od početka do kraja

Christian: Moji inženjeri time upravljaju kao timom mladih suradnika

Christian: Osim što nikad ne spava :D

Caroline: Je li to dobro za tvoje inženjere?

Christian: Zasad da

Christian: Ogroman porast produktivnosti

Christian: Laboratoriji to interno koriste i napredak im se ubrzava

Christian: Ono, baš se primjetno ubrzava

Christian: i sad izbacuju novi opus svaka tri mjeseca

Christian: Prije je bilo svakih šest

Caroline čita poruke u metrou na putu na posao. Kad stigne do svojeg stola, već je odlučila da će to otvoriti na jutarnjem sastanku svoje jedinice.

Ne prolazi dobro. Spominje rast produktivnosti, nove prihodne brojke, skraćeni ciklus objava, laboratorije koji vlastiti AI koriste za izgradnju svojih sljedećih modela. Svi ostaju pristojni. Netko pita ima li recenzirane znanstvene studije koje pokazuju rast produktivnosti. Netko drugi blago primjećuje da su AI agenti za široku potrošnju cijele godine bili razočaranje. Caroline kaže da poanta nisu potrošački agenti; poanta je samounapređivanje. Sastanak prelazi na sljedeću temu.

Njezinim je kolegama, u svakom slučaju, institucionalnom politikom praktički zabranjeno koristiti Claude ili ChatGPT na službenim uređajima. Vanjski američki AI alati smatraju se rizikom za zaštitu podataka. Komisija nudi vlastiti "GPT", koji je u biti samo omotač oko nekoliko starih i malih modela otvorenog koda. Radna snaga koja bi trebala regulirati najnaprednije AI sustave uglavnom ih ne može koristiti.

Vraća se u ured silno frustrirana tvrdoglavošću svojih kolega, pokušavajući se sjetiti kada je točno prestala biti nesigurna u pogledu sposobnosti umjetne inteligencije.

Veljača 2026 – Rat na dva fronta

Prva polovica 2026., realno govoreći, nije idealno vrijeme za promišljen napredak Europe u kreiranju politika o umjetnoj inteligenciji. Događa se mnogo toga. U siječnju američke specijalne snage upadaju u Caracas i otimaju Nicolása Madura. Nekoliko dana poslije Trump prijeti invazijom na Grenland. U veljači Sjedinjene Države i Izrael bombardiraju Iran. Cijene nafte naglo rastu. Trump prijeti izlaskom iz NATO-a ako europski saveznici ne pošalju brodove kako bi pomogli ponovno otvoriti Hormuški tjesnac.

A onda Ministarstvo rata (DoW) kreće u rat protiv Anthropica.

Razlaz je izazvan sporom oko ugovora. Anthropic je Ministarstvu rata iznajmio svoje modele, a ti su modeli su s vremenom postali ključni za njegove vojne operacije, uključujući i one u Venezueli. Ugovor je sadržavao dvije crvene linije: Claude se zasad ne smije koristiti za potpuno autonomno smrtonosno oružje, niti za masovni nadzor američkih građana. Navodno je Anthropic na tim uvjetima inzistirao od samog početka.

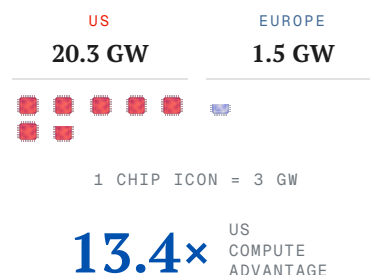
Pentagon sada želi izmijeniti te uvjete, a kad Anthropic to odbije, spor brzo eskalira. Isprva Ministarstvo rata prijeti da će na temelju Zakona o obrambenoj proizvodnji prisiliti Anthropic da omogući neograničen pristup; zatim čini suprotno — proglašava tvrtku rizikom za opskrbni lanac, oznakom koja se obično čuva za kompanije za koje vlada smatra da su kompromitirane od neprijateljskih stranih sila. Kako je izjavio ministar rata, ta oznaka sprječava svaku drugu tvrtku koja surađuje s Pentagonom da posluje s Anthropicom, što bi kompaniju praktički uništilo — uostalom, svi pružatelji računalne infrastrukture na koje se Anthropic oslanja rade s Ministarstvom rata.

Caroline: Što bi bilo potrebno da se Anthropic preseli u EU?

Christian: Neće.

Christian: Patrioti su. žele da Amerika pobijedi.

Christian: Možeš pokušati ukinuti propise o autorskom pravu i radničku zaštitu

Christian: Srediti dozvole za podatkovne centre.
Opsežna izgradnja. Porezne olakšice

Caroline: To ne bi prošlo. Nismo Silicijska dolina.

Christian: Barem možete učiniti da im širenje u
Europi bude privlačnije

Caroline: Ljudi se ovdje boje da će otići u London.

Christian: Zašto bi to bilo loše?

Caroline je prikovana uz vijesti. Sve se to slaže na neugodan način. Američka se vlada trgnula zbog umjetne inteligencije i sada pokušava likvidirati kompaniju jer ne može kontrolirati tvrtku koja je gradi. U Bruxellesu je državnim službenicima zabranjeno koristiti najsuvremenije alate umjetne inteligencije za sastavljanje dopisa; u Washingtonu se njima planiraju vojne operacije.

Anthropic uspijeva ishoditi privremenu sudsku mjeru kojom se obustavlja primjena oznake rizika za opskrbi lanac ali odnos između kompanije i vlade sada je ozbiljno opterećen.

Ožujak 2026 – Divlja granica

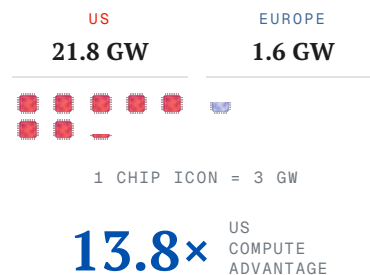
Još u studenome Francuska, Njemačka i Europska komisija najavile su Frontier AI Initiative. Plan je bio da se do kraja prvog tromjesečja 2026. osnuje najbolje financirana neprofitna istraživačka organizacija za umjetnu inteligenciju na svijetu. U objavi je stajalo da Europa ima sav potreban kadar i podatke te da kroz svoje Gigafactories gradi računalne kapacitete. Ono što joj nedostaje jest inicijativa koja bi te prednosti povezala. Upućeni su bili oduševljeni.

No kad prvo tromjesečje završi, neprofitne organizacije nema. Teško je izgraditi istraživački institut svjetske klase, osobito kad vas pogađa jedna geopolitička kriza za drugom. Nimalo ne pomaže ni to što ljudi koji savjetuju inicijativu daju posve oprečne savjete: jedni tvrde da su veliki jezični modeli slijepa ulica kad je riječ o dolasku do AGI-ja i da bi neprofitna organizacija trebala pokušati pronaći novu paradigmu. Drugi žele pronaći određenu nišu, bilo umjetnu inteligenciju za znanost bilo umjetnu inteligenciju za industriju. Treći pak govore o pripremi za budućnost kvantnog računalstva. Među skupinom ljudi koje je Komisija odlučila konzultirati konsenzus se nigdje ne nazire.

Nedostaje i novca. Francuska ima goleme probleme s dugom; do novog proračunskog ciklusa Europske komisije preostale su još dvije godine; Njemačka ima novca, ali je upravo pristala izgraditi najjaču konvencionalnu vojsku u Europi.

Ako Frontier AI Initiative ne bude dobro financirana, neće moći ponuditi ni računalne kapacitete ni pakete naknada i pogodnosti koji bi konkurirali američkim laboratorijima, pa će biti teško privući talente svjetske klase. Bez talenata svjetske klase teško je osigurati više novca. Šire se glasine da je Frontier AI Initiative zapela u petlji dobro poznatoj europskim tehnološkim ambicijama: institucije oklijevaju ozbiljno se obvezati dok se ne pokaže da projekt funkcionira, a projekt ne može funkcionirati bez takve obveze.

U ožujku OpenAI u jednoj rundi prikuplja 122 milijarde dolara.

Caroline: Znaš li nekoga tko bi bio dobar voditelj Frontier inicijative?

Christian: Za briselsku plaću?

Caroline: Čini se da su ljudi otvoreni za iznimke

Christian: Raspitat ću se

Christian: Znaš da ovo funkcionira samo ako ukinete svu birokraciju, zar ne

Christian: Kao što je učinilo Ujedinjeno Kraljevstvo.

Christian: Usput, jesi vidjela brojku za Openai?

Caroline: Da.

Christian: To je više nego što su sve europske AI tvrtke zajedno ikad prikupile

Christian: U jednoj jedinoj rundi

Travanj 2026 – Mythos

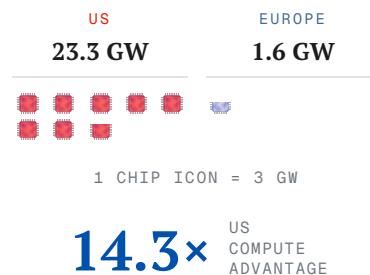
Anthropic objavljuje Claude Mythos, dosad najsposobniji AI model.

Interna testiranja tvrtke Anthropic pokazala su da je model toliko vješt u programiranju i sigurnosnim istraživanjima da je pomogao otkriti tisuće dotad nepoznatih ranjivosti u svim glavnim operacijskim sustavima i internetskim preglednicima. Neke od njih stare su desetljećima i neotkrivene su stajale u kodnim bazama koje su tijekom godina pregledavale tisuće programera i sigurnosnih istraživača. Mythos ih je pronašao za nekoliko tjedana.

Gotovo preko noći Anthropic je postao jedna od najsposobnijih kibernetičkih organizacija na svijetu. Tvrtka odlučuje da se Mythos ne može objaviti dok branitelji kibernetičke sigurnosti ne dobiju priliku zakrpati preostale rupe u svojem softveru.

Tvrtka pokreće Projekt Glasswing: obrambenu koaliciju koja ekskluzivni pristup Mythosu daje maloj skupini partnera – među njima AWS-u, Appleu, Googleu, Microsoftu, Nvidiji i CrowdStrikeu – kako bi pronašli ranjivosti prije nego što ih protivnici uspiju iskoristiti. Cilj je osigurati američku softversku infrastrukturu prije nego što otvoreni modeli dosegnu usporedive ofenzivne sposobnosti, za što Anthropic procjenjuje da je udaljeno šest do dvanaest mjeseci.

Britanski AI Security Institute – koji je unutar državne uprave izgradio vrhunsku stručnost u području AI-ja – pozvan je na testiranje, ali nijedna europska tvrtka ni vlada ne dobiva pristup.

Christian: Pretpostavljam da si čula za Glasswing

Caroline: Da.

Christian: Na njemu nema nijedne europske kompanije

Caroline: Znam to.

Christian: Cijeli softverski sustav kontinenta bit će ranjiv na američke AI sposobnosti

Christian: Razumije li itko u bruxellesu zapravo što to znači

Mnogi Europljani skeptični su prema tome da je Mythos doista toliko moćan koliko se tvrdi. “Napuhavaju vlastite proizvode”, podsmjehne se pravnik za poljoprivredu iz Europske komisije koji sjedi za stolom do Caroline u kantini. “O ne, napravili smo nuklearno oružje. Ali ne brinite, možemo vam prodati sklonište!” Kad se Caroline usprotivi, pravnik ističe da je nemoguće provjeriti Anthropicove tvrdnje ako ne objave model. “Baš zgodno!”

Caroline jedva obuzdava frustraciju. Zašto bi se sve te velike kompanije javno povezivale s Projektom Glasswing ako je cijela stvar prevara? Kako je Mozilla ovog mjeseca otkrila dvadeset puta više ranjivosti nego inače? Cijelu noć radi na dopisu o strateškim posljedicama europske isključenosti iz Glasswinga i uspijeva dogovoriti hitan brifing sa svojim direktorom, koji se pokaže mnogo otvorenijim. Tijekom sljedećih tjedana EU i vlade država članica pritiskaju Anthropic da im omogući pristup – čelnici prepoznaju prijetnju nacionalnoj sigurnosti kad je vide. Anthropic je oprezan, ali spreman na razgovor. No kada tvrtka naposljetku objavi da pristup Mythosu želi proširiti na još sedamdeset organizacija – od kojih su mnoge europske – Bijela se kuća usprotivi. Kažu da to nije sigurno. Osim toga, Anthropicovi računalni kapaciteti nisu beskonačni; više partnera znači manje kapaciteta za potrebe američke vlade.

Mjesec dana ranije američka je administracija htjela zbrisati Anthropic s lica zemlje. Sada želi da tvrtka svoj najsnažniji model uvelike zadrži za sebe. Pronalazi zaobilazno rješenje koje agencijama omogućuje pristup Mythosu preko Glasswinga, iako je klasifikacija vezana uz opskrbeni lanac tehnički još na snazi. Odjednom Bijela kuća zaključuje da ipak može surađivati s Anthropicom. Predsjednik Anthropic i dalje naziva “woke” kompanijom, ali sada i “vrlo pametnom”.

Lipanj 2026 – Razočaranje

Nakon osamnaest mjeseci čekanja DeepSeek je objavio svoj sljedeći model, V4. Impresivan je s obzirom na ograničene resurse tvrtke, ali i dalje najmanje šest mjeseci zaostaje za američkim vrhom. DeepSeek priznaje da nema dovoljno računalnih kapaciteta da bi model mogao ponuditi u širokim razmjerima. Tvrtka koja je nakratko uvjerila Europu da računalni kapaciteti nisu važni ostaje jednako ograničena kapacitetima kao i prije.

Europa se muči još više nego Kina. Mistral je dodatno zaostao. Uspio je prikupiti još 830 milijuna eura, u rundi koja je 150 puta manja od najnovije OpenAI-jeve. Očajan zbog potrebe za dodatnim kapitalom, Mistral je počeo razgovarati s američkim ulagačima. Pojavljuje se glasina da SpaceX, raketni i AI konglomerat Elona Muska, razmatra preuzimanje.

Christian: Mistral bi se stvarno mogao prodati SpaceX-u

Caroline: Francuska vlada to nikada ne bi dopustila.

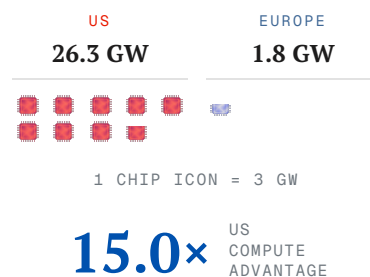
Christian: Ali trebaju pristup golemim količinama računalnih kapaciteta i kapitala

Christian: Mislim da ili prodaju kompaniju ili nastavljaju zaokret prema savjetovanju

Christian: Kako god bilo, to je kraj europskog vrhunskih AI-ja

Christian: Mislim, to je to. Drugoga nema

Priča o infrastrukturi jednako je sumorna. Najveće AI superračunalo u SAD-u troši 1,250 megavata. Najveće u Europi troši osamdeset i tri megavata. Plan Gigafactories daleko kasni, a očekivani početak rada pomaknut je na 2029. Proračunska ograničenja znače da će mu se smanjiti ambicija. Čak i kada bi sutra potpuno izgrađena Gigafactory čarobno pala s neba, bila bi otprilike deset puta manja od najvećeg američkog AI podatkovnog centra. Europa raspolaže sa samo 5 % ukupnih svjetskih AI računalnih kapaciteta. Sjedinjene Države raspolažu s 80 %.

Dakako, ima i ponešto dobrih vijesti: Softbank, ista ona tvrtka koja je stajala na pozornici s predsjednikom Trumpom, obećala je uložiti 45 milijardi dolara tijekom sljedećih pet godina u izgradnju kapaciteta AI podatkovnih centara u Francuskoj. No Caroline je naučila takva obećanja uzimati s dozom opreza. Fluidstack, pružatelj usluga računalstva u oblaku koji je planirao izgraditi podatkovni centar gigavatnih razmjera blizu Pariza, nedavno je odustao od te ideje i, da stvar bude gora, preselio sjedište iz Londona u SAD. OpenAI je slično odustao od vlastitih planova za izgradnju velikog podatkovnog centra u Ujedinjenom Kraljevstvu, pozivajući se na regulatorne prepreke.

Kada EU u lipnju napokon objavi svoj dugo očekivani paket tehnološkog suvereniteta, Caroline osjeća podvojenost zbog svečanog tona kojim je njegova objava popraćena. S jedne strane, dijagnoza je točna: Europa je doista postala previše ovisna o američkoj tehnologiji. U paket je ušlo i jedno od njezinih predloženih rješenja, u obliku prijedloga za određene zone u kojima industrija može ubrzanim tempom graditi AI podatkovne centre. S druge strane, brojke se ne poklapaju. Službeni cilj EU-a jest do 2036. privući 200 milijardi dolara privatnog kapitala za AI podatkovne centre – to je četvrtina onoga što američki hiperskaleri troše samo u 2026. Kad prijatelju objasni situaciju, on uzvrat: “Znači predlažete desetogodišnji program veličine njihovih kvartalnih kapitalnih ulaganja i nazivate ga povijesnom mobilizacijom?”

Nakon opsežnih pregovora odabranoj skupini Europljana dosad je obećan pristup Mythosu. No dok pravni odjeli još razrađuju pojedinosti ugovora, Anthropic već trenira Mythos 2.0. Štoviše, američki predsjednik upravo je potpisao izvršnu uredbu kojom se odkompanija koje razvoju vrhunski AI traži da “dobrovoljno” dopuste američkoj vladi provjeru svojih modela na kibernetičke rizike i kojom se državnim agencijama omogućuje pristup tim modelima prije bilo kakve javne objave. Pojedinosti tog postupka provjere iz razloga nacionalne sigurnosti oskudne su, ali je struktura dovoljno jasna. Svaki model dovoljno moćan da bude važan – “obuhvaćeni vrhunski model I”, kako stoji u tekstu Uredbe – sada najprije prolazi kroz Washington: vlada prije objave dobiva do trideset dana isključivog saveznog pristupa, kao i pravo glasa o tome koji “pouzdani partneri” mogu koristiti model prije pune javne objave.

Caroline to pročita dvaput. Prozor od trideset dana može se preživjeti, ali ovlast odabira partnera znači da je pitanje tko će dobiti model dok još prednjači pred otvorenim modelima sada odluka koja se donosi u Washingtonu, kroz klasificirani postupak, bez ikakva posebnog razloga da se na popis stavi europsko ime.

Christian: Jesi vidjela izvršnu uredbu?

Christian: Ovo je Glasswing, ali za svaki model sljedeće generacije odsad pa nadalje.

Christian: Nema klauzule o saveznicima, nijedne

Caroline: Znam.

Christian: Dakle hoće li Europa dobiti rani pristup frontier modelima

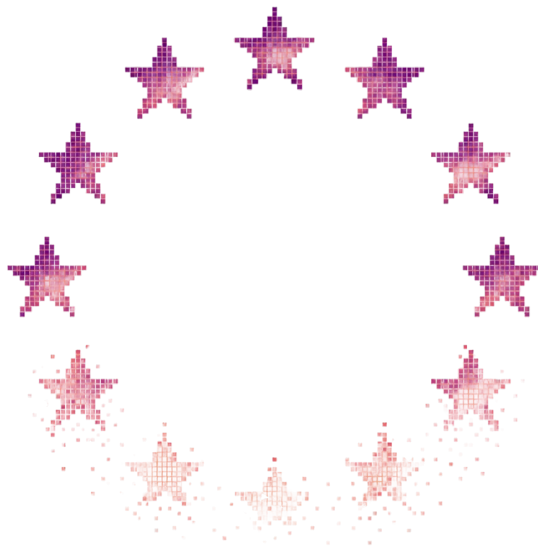
Christian: Sada je to diskrecijska odluka NSA-a

Christian: Svaka tri mjeseca, zauvijek

U međuvremenu Anthropic i OpenAI nastavljaju bilježiti eksponencijalan rast prihoda; prvi je na putu da do kraja godine dosegne godišnji ritam prihoda od 100 milijardi dolara te je sklopio hitne ugovore za računalne kapacitete kako bi opslužio svoju brzo rastuću bazu korisnika. U AI laboratorijima interni se tokovi rada sada mijenjaju svakih mjesec dana ili nešto više, jer modeli omogućuju nove načine rada. Istraživači upravljaju rojevima agenata koji obavljaju glavninu njihova programiranja. AI pridonosi vlastitom istraživanju i razvoju, poboljšava sam sebe i te pomake koristi da postane još bolji u vlastitom poboljšavanju. Nekoliko mjeseci ranije američke Federalne rezerve objavile su istraživanje koje pokazuje da su razine zaposlenosti među mlađim softverskim inženjerima znatno ispod očekivanja. Dionice softverskih kompanija strmoglavljuju se jer ulagači pretpostavljaju da će moćni AI modeli za programiranje pojesti njihov dio kolača.

Caroline je veći dio ovoga predviđala osamnaest mjeseci, ali nije uspjela napraviti nikakvu stvarnu razliku.

Scenarij

Sve o čemu smo dosad govorili doista se dogodilo – jedino su osobne priče Caroline i Christiana fiktionalni elementi. Od ovog trenutka nadalje počinjemo nagađati. Više ne izdvajamo pojedine AI kompanije, nego se umjesto toga služimo izmišljenim akterima: Atlas za vodeću američku AI kompaniju, Helios za vodeću europsku i Zimo za vodeću kinesku.

Kolovoz 2026 – Raskrižje

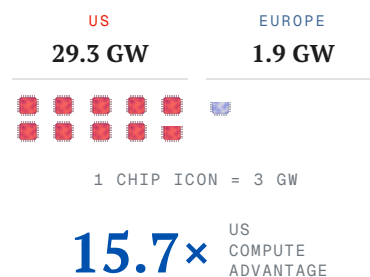
Još u veljači njemački kancelar bio je u državnom posjetu Kini. U Hangzhouu je obišao kineske tvornice električnih vozila i robotike. Upućeni izvori izvijestili su da se vratio otriješnjen, s novim osjećajem hitnosti i još čvršćim uvjerenjem da će njemački proizvođači zaostati za svojim kineskim konkurentima ako ne ubrzaju. Sada planira slično putovanje u San Francisco. Posljednjih mjeseci ljudi koje poštuje - njemački poslovni čelnici i ekonomisti, američki bankari - govorili su mu da je revolucija umjetne inteligencije stvarna. Želi to vidjeti vlastitim očima. Pridružuje mu se industrijska delegacija.

Kancelar nije čovjek na kojeg je lako ostaviti dojam, ali se i ovaj put s puta vraća tiši nego što je otišao. Shvatio je da su europske elite pogrešno protumačile proteklih osamnaest mjeseci. Dok su raspravljali o tome hoće li umjetna inteligencija udariti u zid, tehnologija je napredovala brže nego što su predviđali i najveći optimisti. Dok su odvagivali važnost umjetne inteligencije, ona je revolucionirala softversko inženjerstvo i kibernetičku sigurnost. A dok su slavili svoje suverene inicijative u području umjetne inteligencije, njihova ovisnost o američkim pružateljima samo se produbljivala.

Sljedećih dana vodi niz dugih telefonskih razgovora s francuskim predsjednikom i predsjednicom Europske komisije. Sve troje osjećaju da je Europa dosegla točku preokreta. Umjetna inteligencija nastaviti će postajati sve sposobnija. Nema valjanog razloga vjerovati da će se zaustaviti na ljudskoj razini. Preoblikovat će tržišta rada, sigurnosne arhitekture i odnos snaga među kontinentima. Europa je ovisna i nespremna. Ako se brod želi okrenuti, to se mora učiniti sada.

Pitanje je kako. Njihovi tehnički savjetnici traže potpune regulatorne odriješene ruke za pružatelje podatkovnih centara i druge tvrtke u lancu opskrbe hardverom. Kažu da je samo ekstremno odgovor razmjern ulozima. Umjetna inteligencija potaknut će novu industrijsku revoluciju, a ako se Europa ne industrijalizira ubrzano, ostatak će po strani. Europa mora djelovati brže nego u bilo čemu što je ikada pokušala u miru.

Njihovi politički savjetnici mole za nešto suzdržanije, upozoravajući da njihove vlade možda neće preživjeti javni otpor prema takvom paketu. Građani ne vole umjetnu inteligenciju; Francuska, Njemačka i EU suočavaju

se s mnogim drugim važnim izazovima, a samo će mali dio birača razumjeti nužnost toga. Kažu da bi “učinkovit odgovor” mogao biti najučinkovitiji upravo u okončavanju političkih karijera.

Rujan 2026 – Pozitivna vizija

Na Francusko-njemačkom summitu o suverenosti umjetne inteligencije u Strasbourgu francuski predsjednik i njemački kancelar drže zajednički govor. Napisali su ga njihovi politički savjetnici.

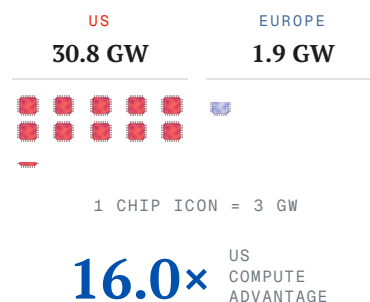
Caroline ga gleda od kuće u Lilleu. Dvoje čelnika govore o odlučnosti i sudbini. Kažu da si Europa više ne može priuštiti ovisnost o drugima kad je riječ o tehnologijama koje će definirati njezinu budućnost, što je lekcija koju je već naučila u energetici i obrani. Zato Europa mora izgraditi vlastitu vrhunsku umjetnu inteligenciju.

Kažu da je izazov golem, ali savladiv. Potrebna su ulaganja, pravila koja prisiljavaju američke pružatelje da igraju pošteno i javnost koja kupuje europsko. Govor je pun izvrsnih slogana.

Tijekom sljedećih tjedana AI najave stižu gotovo svakodnevno. Plan je preplaviti skeptike i uliti osjećaj nade. Inicijativa Frontier AI dobiva odgovarajuće financiranje uz kapitalnu injekciju od dvije milijarde eura. Najavljuju se još četiri gigatvornice. Pokreću se novi programi za uvođenje umjetne inteligencije. Europska komisija tereti američkog pružatelja modela umjetne inteligencije opće namjene zbog neusklađenosti s Aktom o umjetnoj inteligenciji. Otvara i dva postupka zbog sistemskog rizika u okviru Akta o digitalnim uslugama zbog načina na koji postupi s dezinformacijama koje generira umjetna inteligencija, pozivajući se na najšire odredbe tog zakona.

Glavna mjera, ona o kojoj Carolineini kolege razgovaraju uz kavu, prijedlog je Komisije – koji podupiru Francuska i Njemačka – za Uredbu o digitalnoj suverenosti kojom bi se zahtijevalo da se kritična radna opterećenja javnog sektora do 2032. izvršavaju na potpuno europskim rješenjima za računalstvo u oblaku i AI softveru, i AI softverskim rješenjima. Nema više američke umjetne inteligencije; nema američkih usluga u oblaku. Modelirana je prema europskim klimatskim ciljevima i stvorila bi onu vrstu obvezujućeg roka koji tjera sve da se usredotoče. Također bi uspostavila veliku, zajamčenu bazu budućih korisnika za europske pružatelje.

Mjere su dobro primljene. Odvajanje od SAD-a popularno je, a komentatori taj potez slave kao industrijsku politiku za doba umjetne inteligencije; Europa napokon staje iza vlastitih tehnoloških tvrtki. Čak i Carolineini skeptičniji kolege priznaju da se napokon nešto pokreće.

Neki ekonomisti i stručnjaci za tehnološke politike izražavaju sumnje. Kažu da Europa više ne može izbjegavati neugodne kompromise. Ulaganja su premala i ne stvaraju dovoljno poluge – gdje su tržišni poticaji za izgradnju računalnih kapaciteta u velikim razmjerima na europskom tlu? Kažu da ciljevi javne nabave ne rješavaju temeljna pitanja, poput fragmentiranog jedinstvenog tržišta, nefleksibilnih zakona o radu koji štete startupovima i uvođenju umjetne inteligencije ili nacionalnih pravila koja u praksi zatvaraju sektore poput zdravstva i pravnih usluga. A dok su regulatorne mjere u okviru Akta o umjetnoj inteligenciji dobro opravdane, one u okviru Akta o digitalnim uslugama djeluju barem djelomično politički motivirane. Ne bi li Europa trebala promišljenije birati svoje bitke?

No europske elite umorne su od negativnosti, a ovo je pozitivna vizija, trenutak okupljanja oko zastave. Ako kreatori politika imaju sumnje, većina njih ostaje neizrečena.

Caroline svakako ima sumnje. Brine je što cijeli paket o suverenosti umjetne inteligencije polazi od pretpostavke da će Europa za šest godina i dalje imati sektor vrhunske umjetne inteligencije vrijedan zaštite. Što ako ga ne bude?

Piše memorandum u kojem iznosi tu poantu i traži mjere koje Europi daju veći manevarski prostor - plan za nepredviđene okolnosti ako europski AI prvak Helios ne uspije smanjiti zaostatak, ako gigatvornice podbace ili ako nalozi za kupnju europskog javnim službama nametnu lošije alate od američkih. Njezin direktor pažljivo čita bilješku. Kaže joj da je to promišljen doprinos. Obećava da će je proslijediti dalje.

Christian: 2032? 100 % suvereno?

Christian: Koji je plan B?

Caroline: Ne postoji.

Christian: Naravno da ne postoji

Nasamo njemački kancelar i francuski predsjednik govore jedan drugome da su učinili ono što je bilo moguće. Ni oni ne mogu odjednom probiti toliko političkih ograničenja. Sustav više od toga ne bi mogao apsorbirati.

Lipanj 2027 – Zatvaranje prozora

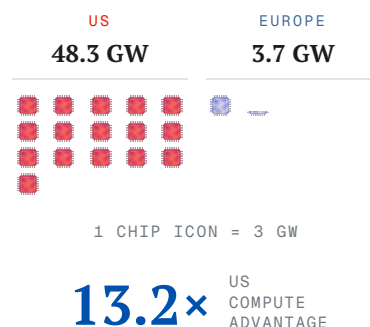
Tijekom sljedećeg ljeta kineski laboratorij Zimo objavljuje težine modela umjetne inteligencije klase Mythos. Napadačke kibernetičke sposobnosti koje je Anthropic držao zaključanima iza Projekta Glasswing sada su dostupne svakome. Neki od tih ljudi nemaju posve dobre namjere.

Nove sposobnosti hakerima omogućuju da se kroz stari, loše zaštićeni komercijalni softver probijaju kao motornom pilom kroz tanki papir. Europska sveučilišta, bolnice, regionalne vlade, svaka ustanova koja nije platila kibernetičku obranu klase Mythos, odjednom se nalaze zaključani izvan vlastitih sustava, s adresama kriptovalutnih novčanika na zaslonima i bez ikakve preostale mogućnosti osim da plate. Izglede imaju samo oni koji koriste umjetnu inteligenciju za kibernetičku obranu, što ljude okreće protiv laboratorijima: pustili su bolest, a sada prodaju lijek, često po visokim cijenama.

Europa na najizravniji mogući način uči kakav učinak ima njezin pokušaj suverenosti. Uredba o digitalnoj suverenosti upravo je donesena, a nekoliko država članica već je znatno unaprijed počelo prilagođavati nabavu. Američki lider u području umjetne inteligencije Atlas u kibernetičkoj je obrani daleko ispred europskog prvaka Heliosa. Upravo su one agencije koje su najodanije programu „Kupuj europsko” – organizacije koje su nabavljale isključivo od europskih pružatelja – sada te koje plaćaju otkupnine.

Organizacije koje su sa strane zadržale američki ugovor prolaze bolje. Ali čak i one rade s obrambenim sustavima drugog reda. Još od izvršne uredbe američka vlada neformalno daje zeleno svjetlo za objavu svakog novog vrhunskog modela. Posljedica je to da najbolji američki kibernetički modeli u Europu stižu dva do šest mjeseci nakon objave na domaćem tržištu, opasno blizu granici otvorenog koda i dugo nakon što su im američki hakeri već dobili pristup. Službeno, riječ je o sigurnosti i nadzoru. Neslužbeno, Washington je otkrio asimetričnu prednost koje se nimalo ne želi odreći.

Caroline veći dio lipnja provodi na pozivima s nacionalnim vladama. Razgovori su kratki i neugodni.

Christian: Kako se Bruxelles nosi s valom ransomwarea

Caroline: Loše. Politike suverenosti sada uzimaju danak.

Christian: Kakva ironija

Caroline: Odavde to nije nimalo smiješno.

Christian: Oprosti. u pravu si

Upravo kad situacija u Europi postaje neodržiiva, i SAD i Kina najavljuju stroga ograničenja za objavu vrhunskih modela umjetne inteligencije kao otvorenog koda. Washington se poziva na nacionalnu sigurnost, upirući prstom u ubrzanje istraživanja i razvoja kod suparnika te širenje autonomnih kibernetičkih sposobnosti. Peking govori o društvenoj stabilnosti i redu. Dvije su vlade, po prvi put, došle do istog zaključka: težine vrhunskih modela postale su preopasne da bi se davale bilo kome.

Izlazeći iz ureda u večeri kineske objave, Caroline primjećuje pozitivno raspoloženje oko sebe. Paket EU-a za tehnološku suverenost slavio je otvoreni kod kao protutežu američkoj dominaciji u umjetnoj inteligenciji. Pa ipak, njezini kolege osjećaju olakšanje. Val ransomwarea usporit će. Napad će dosegnuti plato, a obrana će sustići. Kriza je, slažu se njezini kolege, stavljena pod kontrolu. Čini se da malo tko više razmišlja o tome što zabrana otvorenog koda znači za rastuće europske ovisnosti.

Siječanj 2028 – Sagledavanje stanja

Šesnaest mjeseci nakon Strasbourga Caroline je unaprijeđena i premještena u drugi tim.

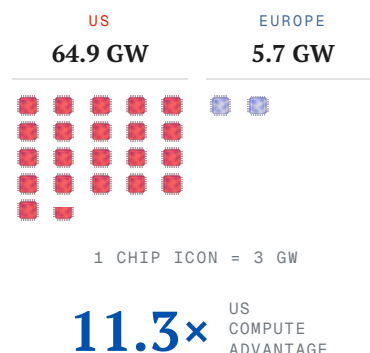
Napredak umjetne inteligencije još je brži nego 2026., baš kao što su predviđali direktori tehnoloških kompanija. Agenti sada upravljaju proračunskim tablicama, projektiraju softver i koriste financijske alate. Jedan model generira sliku; drugi otvara Photoshop i prolazi kroz pedeset iteracija dok kompozicija ne bude kako treba. Caroline prisustvuje demonstraciji agenta koji se kroz poslovni softver kreće dvostruko brže od čovjeka, bez ijedne pogreške, i to ju uznemiruje dok to gleda. Vodeći američki laboratoriji dobrano su na putu da automatiziraju samo istraživanje umjetne inteligencije; Atlas je izašao na burzu, njegova tržišna kapitalizacija doseže četiri bilijuna eura i sada se svi slažu da je umjetna inteligencija nova velika stvar.

Utrka se također prorijedila – posljedica eksplozivnog rasta kapitalnih zahtjeva i zamašnjaka istraživanja i razvoja u umjetnoj inteligenciji. Američke kompanije za umjetnu inteligenciju na četvrtom i petom mjestu dodatno su zaostale. Jedna razmatra uključivanje svojega vrhunskog istraživanja u partnerstvo s vodećim laboratorijem; druga je pokrenula paralelnu uslugu u oblaku i pokušava proizvoditi čipove za umjetnu inteligenciju.

Helios, nošen valom europske suverenosti, impresivno je zadržao svoju poziciju na otprilike godinu i pol iza američke granice razvoja. Prikupio je milijarde od novih europskih ulagača i uspio zadržati talente da ne odu.

Relativni jaz ostao je nepromijenjen, što to čini svojevrsnom pobjedom. Ali apsolutni jaz sasvim je druga priča. Godine 2023. osamnaest mjeseci značilo je jednu generaciju. Sada, kada se napredak sposobnosti ubrzao, a iteracijski ciklusi skratili, to ih je mnogo. A sustavi umjetne inteligencije više nisu puki chatbotovi: vode kampanje otkrivanja lijekova, automatiziraju matematiku i kibernetičku sigurnost te obavljaju velik dio poslova brojnih uredskih radnika.

Stari Carolinin prijatelj, softverski inženjer u jednoj francuskoj banci za građanstvo, kaže joj uz čašu vina da njegov poslodavac ima politiku suverene umjetne inteligencije. Djelomično mu je dopušteno koristiti Atlas. Nije mu dopušteno učitavati ništa sadržajno – čak ni imenovati stupce u

skupu podataka. Mogao bi koristiti Helios, ali on je lošiji. Zato u praksi Atlas pokreće na svom privatnom prijenosnom računalu i potom prebacuje datoteke.

Taj se obrazac ponavlja u većini velikih europskih kompanija. Svi znaju da se to događa, ali nitko to ne izgovara naglas.

A ipak, neki bruxelleski političari i dalje gaje nadu.

Inicijativa za graničnu umjetnu inteligenciju radi punom parom. Francuska i Njemačka uložile su golemu političku volju u tu neprofitnu organizaciju. Odlučile su ponuditi konkurentne naknade i uspjele privući ozbiljne talente, od kojih neki imaju iskustvo u američkim laboratorijima. Jedna od istraživačkih oklada Inicijative – modeli svijeta koji se mogu koristiti za treniranje robota – daje doista obećavajuće rezultate koji privlače međunarodnu pozornost.

Proračun EU-a za 2028. otvorio je znatna nova sredstva za umjetnu inteligenciju u znanosti: medicini, materijalima, čistoj energiji, područjima u kojima bi Europa još uvijek mogla uvjerljivo pobijediti. Pilot-projekti uvođenja, nakon teškog početka, donose pozitivne rezultate. Liječnici su produktivniji. Nastavnici prijavljuju bolje ishode za svoje učenike.

Upozorenja o katastrofi na tržištu rada također se još nisu ostvarila. Čak ni u sektorima s visokom stopom primjene umjetna inteligencija znatno ne smanjuje broj radnih mjesta. A radnicima koji znaju orkestrirati sustave umjetne inteligencije – konzultantima, odvjetnicima, softverskim inženjerima, analitičarima, dizajnerima – rastu i učinak i plaće. Prosudba, odnosi s klijentima i odgovornost postaju važniji kako umjetna inteligencija preuzima rutinski posao.

Jedan europski premijer u intervjuu priznaje da je Europa sporo krenula, ali inzistira na tome da sada sustiže druge i da europska umjetna inteligencija potiče novi procvat produktivnosti. Caroline to podijeli s Christianom kad dođe kući.

Caroline: Možda moj vlastiti šef ipak i nije tako loš.

Christian: Uživajte u procvatu produktivnosti

Christian: TTo je zaostajući pokazatelj

Svibanj 2028 – Stiska s računalnim kapacitetima

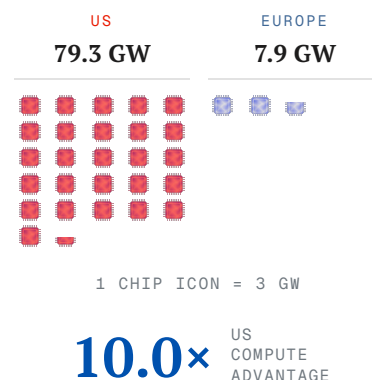
Svijet sada vapi za još računalnih kapaciteta.

Za svako prijašnje usko grlo u lancu opskrbe AI čipovima pronađeno je zaobilazno rješenje. Kad je nedostajalo proizvodnih pogona, TSMC i Samsung izgradili su nove. Kad američke elektroenergetske mreže nisu mogle podnijeti dodatne podatkovne centre, laboratoriji su kupili mobilne plinske agregate i sami proizvodili struju na licu mjesta. Kad su zalihe visokopropusne memorije postale ograničene, kapaciteti su preusmjereni s potrošačkih proizvoda – pa su cijene pametnih telefona naglo skočile, ali to je itekako bio nečiji tuđi problem. Ali ovo usko grlo drukčije je od svih prethodnih.

ASML, nizozemski div poluvodičke industrije, jedina je tvrtka koja može proizvoditi EUV strojeve kojima se TSMC služi za izradu AI čipova. Proizvodnja je porasla sa šezdeset na osamdeset pet strojeva godišnje – stvaran napredak, ali posve nedostatan naspram vrtoglavo rastuće potražnje za AI-jem. ASML u uzvodnom dijelu lanca opskrbe ima više od 5000 dobavljača. Ako samo jedan od njih podbaci, usporava se cijeli lanac. Inženjering je toliko složen da unaprijediti samo jedan od 100000 dijelova tih strojeva zahtijeva doktorat i godine specijaliziranog iskustva. Takve ljude ne možete stvoriti preko noći.

Washingtonu nimalo nije drago što ASML i dalje nekim kineskim tvrtkama izvozi dio svojih starijih strojeva za imerzivnu litografiju – koje industrija naziva “DUV-ovima” – a oni se njima služe za proizvodnju kineskih, nešto manje naprednih AI čipova.

Nakon kratkog razdoblja suglasja oko otvorenog koda, odnosi SAD-a i Kine tijekom protekle godine ponovno su se pogoršali. Washington strahuje da će ga Kina nadmašiti u izgradnji kapaciteta čim dovrši vlastitu domaću poluvodičku industriju. Kina vrtoglavim tempom dodaje goleme količine energetske kapaciteta, dok je američka proizvodnja električne energije u usporedbi s tim praktički stagnirala. Ako se AI pretvori u igru tko će izgraditi najviše podatkovnih centara, Kina će dugoročno pobijediti. S druge strane, Peking se boji da će Washington ostvariti nenadoknadivu prednost u vojnom AI-ju prije nego što Kina dovoljno razvije svoj poluvodički ekosustav. Ako se to dogodi, SAD bi svoju AI prednost mogao iskoristiti za iznuđivanje geopolitičkih ustupaka. One koje to u Pekingu

brine nimalo ne umiruje činjenica da neki američki izvršni direktori AI tvrtki otvoreno govore o tome da bi vojni AI trebalo upotrijebiti za “demokratizaciju” autokratskih režima.

Washington je shvatio da ima vrlo malo vremena za djelovanje. Njegovo vodstvo u području AI-ja uvelike je rezultat promišljeno uvedenih izvoznih kontrola od prije nekoliko godina, na nizozemske EUV strojeve i američke AI čipove. Sada dodatno podiže ulog. Pojačava pritisak na Den Hag da zaustavi ASML-ov preostali izvoz i servisiranje njegovih DUV strojeva. To je velika eskalacija, jer Kina te iste strojeve koristi za proizvodnju domaćih čipova za svakodnevne proizvode poput pametnih telefona i prijenosnih računala.

Nizozemci se opiru i traže potporu drugih država članica EU-a. Razumiju logiku Washingtona, ali ne žele da im se naređuje, a kamoli da ih administracija koja je posljednje dvije godine maltretirala Europu uvuče u sukob velikih sila.

Komisija staje uz Nizozemce, ali nekoliko država članica užasnuto je mogućnošću američke odmazde ako Europa nastavi izvoziti te strojeve. Europsko se stajalište raspada prije nego što se uopće uspjelo oblikovati.

Osjećajući se izdanima, Nizozemci se okreću Japanu i Južnoj Koreji – zemljama s jednako važnim položajem u lancu opskrbe hardverom koje su također izložene američkom pritisku – kako bi uskladili zajednički odgovor. No oba glavna grada i dalje uvelike ovise o američkoj vojnoj potpori, a za svaki slučaj u protekla su ih dva tjedna posjetili i visoki američki dužnosnici. Pristojno se ne odazivaju.

Kad Nizozemci ostanu pri svome, Washington im zaprijeti. Može se pozvati na pravilo Foreign Direct Product Rule, koje Washingtonu omogućuje da polaže jurisdikciju nad bilo kojim proizvodom proizvedenim bilo gdje u svijetu, od bilo koga, sve dok je nastao uporabom američke tehnologije ili softvera. To je isti instrument kojim je Washington 2020. ugušio Huawei. ASML-ovi strojevi taj uvjet ispunjavaju višestruko. Nastavi li prodavati ijedan DUVi Kini, ASML bi kršio američki zakon. Tvrtka bi se mogla suočiti s razornim kaznama – uskraćivanjem izvoznih prava, građanskim novčanim kaznama i, barem u teoriji, kaznenom odgovornošću pojedinih rukovoditelja. Takve bi kazne naštetile i SAD-u, koji ovisi o ASML-ovim strojevima. Ali ASML si ne može priuštiti provjeravati blefira li Washington. Nizozemci popuštaju.

U Bruxellesu Caroline između sastanaka na telefonu čita vijesti. Sjeti se svojeg memoranduma iz 2026. o potrebi stvaranja pregovaračke poluge. Sjeti se prijateljskog lica svojeg direktora kad joj je rekao da je to promišljen doprinos.

Christian: Ovo je hitac upozorenja

Christian: Reci mi da se prema tome tako i odnose

Caroline: Moje izravne kolege da.

Caroline: Drugi to nazivaju korakom unatrag.

Christian: Okej

Christian: Primljeno na znanje

Caroline: Mislim, razumijem zašto je SAD to učinio.

Caroline: Ali nismo uspjeli ispregovarati baš ništa zauzvrat.

Christian: To nema smisla

Kolovoz 2028 – Znakovi su jasni

AI modeli više ne razmišljaju na engleskom.

Umjesto da svoje misli ispisuju na digitalni blok za bilješke – sustav koji se upotrebljava od početka 2025. i koji ljudi mogu čitati – novi sustavi kruže kroz duge nizove brojeva, takozvane visokodimenzionalne vektore, koje nitko, pa ni drugi AI modeli, ne može valjano protumačiti. Oslobođeni potrebe da svoje složene misli prevode na engleski, sustavi razmišljaju brže i dublje. To izaziva nagli skok inteligencije i sposobnosti.

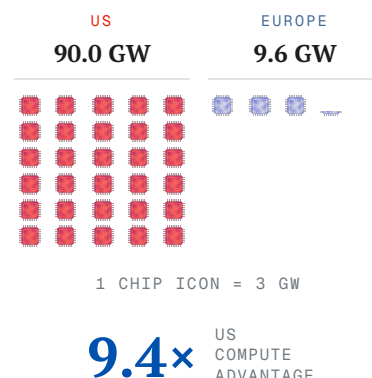
Istraživači sigurnosti koji prate to područje uznemireni su – mnoge njihove strategije za kontrolu modela izravno su počivale na tome da su ti blokovi za bilješke bili dostupni. Kako ćemo znati ne slijede li modeli potajno vlastite ciljeve? Kako će sustavi za nadzor zlouporabe uočiti zabrinjavajuće ponašanje ako ne mogu pročitati tijekom zaključivanja? U Bruxellesu stručnjaci žele da Ured EU-a za AI prisili razvojne tvrtke da se vrate sustavima temeljenima na blokovima za bilješke ili da ponude druge dokaze da razumiju što se događa ispod haube. Ali Ured za AI već je usred žestokih postupaka protiv dviju američkih tvrtki. Transatlantski odnos ne može podnijeti još i to.

Za većinu ljudi neposredniji se učinci vide u sposobnostima. Modeli koji prije nisu mogli pouzdano dovršavati višednevne istraživačke projekte sada to mogu. U SAD-u poslodavci koji su dosad odgađali otkaze sada povlače okidač. Zapošljavanje na početnim pozicijama dodatno stagnira. Nezaposlenost raste sve brže.

Europa bilježi manji pritisak na tržištu rada, ali i slabiji rast: njezino gospodarstvo raste po stopi od 1,6 %, dok SAD ostvaruje 3,8 %. Jaz je neosporan i naširoko se pripisuje razlikama u tome tko zahvaća vrijednost koju stvara AI. Europa ima pristup uglavnom istim modelima, ali iz njih ne uspijeva izvući iste gospodarske dobitke. Tri su razloga.

Prvi je vlasništvo. AI tvrtke i infrastrukturni pružatelji usluga čiji prihodi lete u nebo svi su sa sjedištem u SAD-u. Europski startupi nastali iz AI-ja postoje, ali upravo američki rizični kapital financira njihove runde širenja, a oni koji najbrže rastu sve se češće sele preko oceana.

Drugi razlog je tempo primjene. Unatoč europskim pilot-projektima uvođenja, američke su tvrtke mnogo agresivnije integrirale najnapredniji AI u svoje radne procese. Neke europske tvrtke koče rascjepkana pravila,

druge kultura upravljanja koja zazire od rizika ili interne politike koje nameću uporabu slabijih domaćih alternativa. Odvjetnički ured u Milanu koji je nekoć naplaćivao premijske tarife zahvaljujući poznavanju talijanskog trgovačkog prava sada se natječe s američkim uredom čiji AI odjednom obrađuje talijansku, francusku i njemačku jurisdikciju, brže i jeftinije. Odvjetnicima tog talijanskog ureda i dalje je onemogućena uporaba najnaprednijih modela. Isti se obrazac ponavlja u savjetovanju, softveru, marketingu i financijama.

Treći je ono što se događa tvrtkama koje AI doista usvoje. Mnoge srednje velike američke tvrtke preustroje se oko AI-ja u roku od nekoliko mjeseci – s plićim hijerarhijama, manjim timovima i bržim ciklusima – dok europskima za to često trebaju godine. Radnička vijeća usporavaju duboko uvođenje moćnih AI alata; zaštita zaposlenja otežava otpuštanje osoblja čiji se poslovi mogu automatizirati, iako bi ta radna snaga bila potrebna u dijelovima tržišta rada koji trpe manjak ljudi. Dok neki radnici uz pomoć AI-ja postaju višestruko produktivniji, mali ali rastući broj europskih radnika upušta se u prividan rad: prijave se, prisustvuju sastancima, ali inače puštaju agente da u djeliću vremena odrade većinu posla. To nije bez koristi: znači više vremena za obitelj, duge ručkove i poslijepodnevne šetnje. Druga strana medalje jest to da tvrtke plaćaju i AI i neproduktivne ljudske radnike, a kapital koji bi trebao financirati rast ostaje zaglavljen u održavanju postojeće radne snage.

Sve se to događa u trenutku kad se europsko gospodarstvo već muči – njegove ključne proizvodne industrije sve se više sele u inozemstvo, a među najteže pogođenima su nekoć hvaljeni proizvođači automobila. Nakon što su propustili procvat električnih vozila, suočavaju se s golemim pritiskom jeftinijih i boljih kineskih automobila, a milijunima radnika budućnost je neizvjesna.

A sada počinje erodirati i europska porezna osnovica. Novac koji je nekoć odlazio radu sve više odlazi američkim tvrtkama i njihovim ulagačima, a velik dio prolazi kroz jurisdikcije s niskim porezima do kojih europske državne riznice ne mogu dosegnuti. Istodobno prijave za naknadu zbog nezaposlenosti lagano rastu diljem kontinenta – ne dramatično, ali američke brojke pokazuju kamo sve to vodi. A AI procvat podiže globalne kamatne stope, zbog čega zemlje poput Francuske sve veći dio godišnjeg proračuna troše na otplatu državnog duga.

Caroline: Mislim da te napokon razumijem.

Caroline: Jedini pravi lijek za europsku spiralu propadanja jest gospodarski rast.

Caroline: Ali rast se događa u SAD-u.

Christian: U redu

Caroline: Upravo sam naletjela na staru kolegicu sa studija.

Caroline: Radi tri sata dnevno.

Caroline: Agentima prepušta sve ostalo.

Caroline: Očito se počela baviti vrtlarstvom.

Christian: Dobro za nju, valjda.

Studeneni 2028 – Vox populi

Održavaju se predsjednički izbori u SAD-u. Svijet, kao i uvijek, zadržava dah.

AI je bio ključno pitanje kampanje, ali ne na način kojem se industrija nadala. Dotad većina Amerikanaca više ne želi imati gotovo nikakve veze s umjetnom inteligencijom. Klimatske skupine brine potrošnja energije podatkovnih centara; sindikate brinu radna mjesta. Nastavnici je žele iz učionica; odvjetnici je žele iz sudnica.

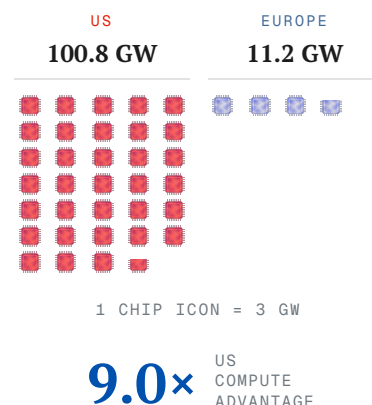
Tijekom predizbora populist i na ljevici i na desnici nastupali su s čvrstim programima protiv umjetne inteligencije. Tražili su moratorije na podatkovne centre, zaštitu radnika, zabrane umjetne inteligencije u obrazovanju i dobna ograničenja. Opći izbori iznjedrili su centrističnije kandidate – snažne veze s industrijom pomogle su poduprijeti predsjedničke kampanje – ali raspoloženje nije nestalo. Ljudi su bijesni.

Stavovi protiv umjetne inteligencije protežu se preko cijelog političkog spektra, ali ljude ne zbližavaju. Pukotine su se produbile, ne samo duž linije Demokrata i Republikanaca nego i između elita koje se služe umjetnom inteligencijom i srednjih slojeva kojima ona djeluje zastrašujuće, dehumanizirajuće ili nemoralno i koji u stvarnom vremenu gledaju kako nejednakost raste. Ljudi sve češće izlaze na ulice; više izvršnih direktora tehnoloških kompanija bilo je metom pokušaja atentata. Nedavno je zapaljen jedan podatkovni centar. Ali američka vlada ne može se obračunati s umjetnom inteligencijom; novi predsjednik, baš kao i prethodni, uvjeren je da SAD mora pobijediti Kinu u utrci umjetne inteligencije ili se suočiti s neprihvatljivim prijetnjama nacionalnoj sigurnosti. Pa umjesto da javnosti da ono što želi, uvodi nekoliko provizornih rješenja kako bi je pokušao smiriti.

Raspoloženje protiv umjetne inteligencije širi se i Europom. Ljudi su ogorčeni na američke tehnološke kompanije i žele da vlade nešto poduzmu. Traže snažniju socijalnu zaštitu, ne shvaćajući da Europa jedva može financirati i onu koju već ima.

U međuvremenu europske AI kompanije sve više zaostaju.

Jaz između Heliosa i Atlasa dodatno se proširio, unatoč javnim ulaganjima, subvencijama za računalne kapacitete i povlaštenim ugovorima o nabavi. Američki laboratoriji, koje pogone rojevi internih AI agenata koji pišu

većinu njihova vlastitog koda, ostvaruju algoritamski napredak brzinom većom od dvostruke u odnosu na onu kad rade samo ljudi. Samo ograničenja računalnih kapaciteta sprječavaju još brži napredak, a Atlas ima više računalnih kapaciteta nego itko u povijesti. Heliosov istraživački multiplikator, s tek djelićem procesorske snage i bez pristupa najboljim američkim modelima za internu uporabu, jedva da se uopće osjeti. Svakim mjesecom jaz je sve veći.

Javni naponi donose javna dobra, ali ne jačaju europski suverenitet na smislen način. Inicijativa Frontier AI ostvarila je impresivan napredak u području interpretabilnosti, što globalno koristi pouzdanosti umjetne inteligencije, ali njezin program modela svijeta preotet je. Čim su rezultati počeli stizati, Atlas je uočio napredak Inicijative, brzo oformio vlastiti tim i uspio preoteti četvero najboljih istraživača inicijative Frontier AI u zamjenu za astronomske budžete za računalne kapacitete. Istraživači su htjeli ostati, govore kolegama na odlasku; vjerovali su u europski projekt i htjeli pomoći. Ali u nekom trenutku vjera više nije dovoljna.

Javnost vidi da velika AI strategija EU-a propada. Ulaganja nisu omogućila predvodnicima poput Heliosa da sustignu konkurenciju. Regulatorne mjere u okviru DSA-a nisu izjednačile uvjete igre; njihov najvidljiviji doprinos bio je to što su razljutile Amerikance i pogoršale odnose između EU-a i SAD-a.

Ali Europa je u projekt uložila golem politički kapital – i stvarni kapital – a priznati neuspjeh značilo bi priznati da je dvije godine i desetke milijardi eura potrošila na slijepu ulicu. Zato udvostručuje ulog.

Europska komisija najavljuje novi Europski fond za suverenitet u području umjetne inteligencije od 20 milijardi eura, usmjeren na fotoniku, rubnu umjetnu inteligenciju i druge paradigme „sljedećeg vala“. Očito je riječ o potezu s malim izgledima. Od istih institucija koje nisu uspjele pretvoriti novac u vrhunske sposobnosti sada se traži da pokušaju ponovno, s težim ciljem i manje vremena. To je, kaže Caroline jedan poljski zastupnik u Europskom parlamentu na prijmu, prvi poznati slučaj podizanja uloga bez ijedne karte u ruci.

Pojavljuju se pukotine. U Njemačkoj populistička stranka koja nastupa s izričito anti-AI platformom – „*Zaustavite strojeve, spasite njemačka radna mjesta*“ – vodi u anketama uoči saveznih izbora. U Italiji, gdje su euroskeptične vlade već pola desetljeća norma, populističke stranke otvoreno vode kampanju za referendum o članstvu u EU-u.

U Parizu nestaje strpljenja. Elizejska palača više ne vjeruje da će plan EU-a donijeti rezultate u traženim rokovima. Helios, jedini stvarni preostali europski igrač u području LLM-ova, možda je tek nekoliko mjeseci udaljen od trajnog poraza u tržišnom nadmetanju. Nakon intenzivnih pregovora Francuska objavljuje državno ulaganje od 15 milijardi eura u Helios u zamjenu za 17 % vlasničkog udjela, mjesto u upravnom odboru i pravo veta na buduću rundu prikupljanja kapitala.

Christian: Francuska je upravo kupila leš

Caroline: To nije pošteno.

Caroline: Ti ljudi stvarno pokušavaju nešto učiniti.

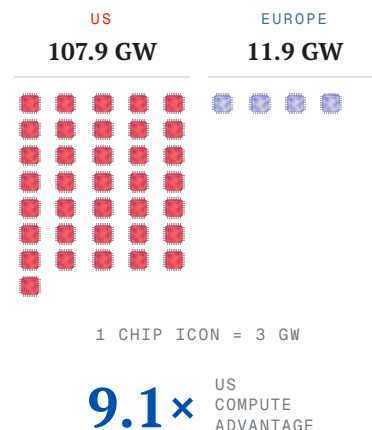
Christian: To ne mijenja činjenice.

Siječanj 2029 – Snovi o robotskoj ekonomiji

Kineska AI strategija nije posve različita od europske, osim u jednom ključnom aspektu: čini se da funkcionira. Poput Bruxellesa, Peking podupire svoje najperspektivnije kompanije, štiti industriju subvencijama i naložima za nabavu te gura brzo usvajanje. Ali centraliziranoj autoritarnoj državi lakše je nametnuti vlastiti plan nego dvadeset i sedam svadljivih država članica u liberalnoj demokraciji. Kad su joj računalni kapaciteti bili rascjepkani među različitim laboratorijima, Komunistička partija Kine tim je laboratorijima jednostavno naredila da udruže resurse; Europska komisija nema takve ovlasti. Kineski bazen talenata dublji je, a zemlja ima pristup jeftinoj i obilnoj energiji. Kineski vodeći laboratoriji i dalje zaostaju za SAD-om manje od godinu dana.

Važno je da Kina ne smatra da njezina strategija ovisi o tome da bude na samom tehnološkom vrhu kognitivne umjetne inteligencije. Vlada je oduvijek htjela da umjetna inteligencija prije svega ojača fizičko gospodarstvo, a pritom ima ogromnu prednost u proizvodnji robota. Masivne državne subvencije pogurale su godišnju proizvodnju humanoida na više od 1 milijun jedinica; kućni robot sada se može kupiti za 10.000 eura. U gradovima poput Shenzhena sasvim je uobičajeno vidjeti humanoide kako čiste ulice ili pakete koje dostavljaju četveronožni roboti. Peking se kladi na to da u umjetnoj inteligenciji treba ostati tek za petama Silicijske doline kako bi njegova industrijska prednost počela donositi rezultate čim se pojavi više sposobnosti relevantnih za robotiku.

Ta oklada i dalje djeluje održivo, a u SAD-u raste zabrinutost. Američki političari utrku u umjetnoj inteligenciji s Kinom počeli su nazivati drugim Hladnim ratom. Napetosti su dodatno porasle otkako je SAD prisilio ASML da obustavi izvoz u Kinu, a i Peking i Washington otad su pojačali sigurnost oko razvoja svoje umjetne inteligencije. U SAD-u obavještajne službe provjeravaju istraživače, a za pristup težinama vodećih modela potrebna im je sigurnosna dozvola; savezna vlada redovito optužuje Kinu za krađu algoritamskih tajni. Kina je djelomično nacionalizirala Zimo i svom svojom znatnom težinom stala iza svojih AI napora. Kada se sruši dio kineske elektroenergetske mreže u blizini velikog podatkovnog centra tvrtke Zimo, počinju kružiti glasine da je riječ o kibernetičkom napadu uz potporu SAD-a i uz pomoć umjetne inteligencije.

Christian: U Shenzhenu sam.

Christian: Robot s mornarskom kapom upravo mi je napravio Negroni.

Christian: Ovdje proizvode robote kao da su čačkalice

Caroline: Je li negroni bio dobar?

Christian: Da, izvanredan

Travanj 2029 – Pristup svemu

Potražnja za umjetnom inteligencijom vrtoglavo raste, a ponuda računalnih kapaciteta ne može je pratiti. Laboratoriji racionaliziraju pristup svojim vodećim modelima i dižu cijene; poslovni korisnici vape za tokenima.

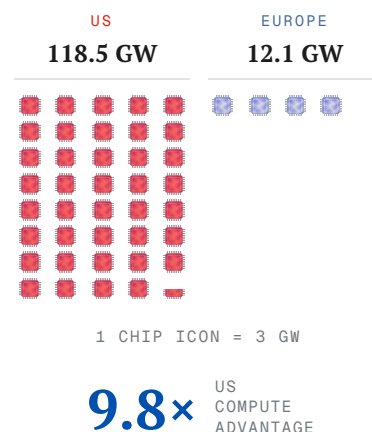
Američke tvrtke upravljaju sa 70 posto svjetskih AI računalnih kapaciteta i prodaju svoje usluge diljem svijeta. To znači da se američka infrastruktura koristi kako bi strane kompanije bile produktivnije, strane vojske sposobnije, a strani laboratoriji konkurentniji – iako se ovo posljednje ne događa legitimnom prodajom, nego nezakonitim napadima radi destilacije modela. Washington je iz dana u dan sve zabrinutiji zbog toga.

Američka revizija nacionalne sigurnosti formalizirana je i više se ni ne pretvara da je dobrovoljna. Pristup najspособnijim modelima prema zadanim je postavkama ograničen, dijelom kako bi se računalni kapaciteti sačuvali za američke korisnike. Prvo ih dobivaju domaće državne agencije; zatim savezničke vlade; protivničke države uopće ne.

Ali pristup modelima i njihovim težinama jedno je. Nestašica računalnih kapaciteta znači da je i inferencija postala dragocjena, a do travnja je Washingtonu toga dosta. Počinje ne samo ograničavati pristup nego i racionalizirati upotrebu, čak i za zemlje unutar kruga povlaštenih.

Pravilo o uslugama napredne inferencije (FISR) sustav je licenciranja po državama. Zemlje razine 1 – bliski saveznici, poput anglofonskih država obavještajnog saveza „Pet očiju“, kao i Japan, Južna Koreja, Tajvan i Nizozemska – dobivaju neograničen komercijalni pristup i blage obveze izvješćivanja. Zemljama razine 3, neprijateljskim državama poput Irana, Rusije i Kine, pristup je prema zadanim postavkama potpuno uskraćen. Većina Europe nalazi se među otprilike 100 zemalja razine 2 između te dvije skupine. FISR propisuje da zbirno najviše 25 posto napredne inferencije bilo kojeg pružatelja može ići korisnicima razine 2, pri čemu se pojedinačne licence ocjenjuju prema popisu čimbenika koji uključuje „usklađenost s interesima nacionalne sigurnosti Sjedinjenih Država“.

Za Bruxelles je 25 posto broj koji je važan, a to su loše vijesti. Europski korisnici već sada sami čine gotovo četvrtinu američke napredne inferencije. Pravedna podjela među još otprilike osamdeset drugih zemalja značila bi približno prepoloviti europske alokacije. U roku od tjedan dana europski poslovni korisnici bez dugoročnih ugovora od svojih pružatelja

dobivaju obavijesti o smanjenju količina i povećanju cijena. Ne mogu prijeći drugom laboratoriju, jer svaki američki pružatelj podliježe istim ograničenjima.

Europa ovisi o američkoj umjetnoj inteligenciji, ali SAD nema takvu ovisnost o Europi. Računalni kapaciteti sada su toliko oskudni da gubitak europskih korisnika nema nikakav vidljiv učinak na bilance laboratorija: već su bili ograničeni kapacitetom, pa inferenciju koju više ne prodaju Europi mogu preusmjeriti na latentnu američku potražnju ili jednostavno na vlastiti interni istraživačko-razvojni rad. Atlas i njegovi konkurenti privatno pozivaju Bijelu kuću da ublaži stav – ograničenja prijete zatvaranjem budućih tržišta i užasan su PR. No nisu spremni javno izreći svoju zabrinutost, jer kako ograničenja u području umjetne inteligencije iz razloga nacionalne sigurnosti rastu, tako dobri odnosi sa saveznom vladom postaju sve važniji. Osim toga, usredotočeni su na pobjedu u utrci sposobnosti i na zadržavanje kontrole nad AI sustavima koji ubrzano postaju pametniji od ljudi koji njima upravljaju. Na Washington se vrši vrlo malo pritiska da promijeni stav.

U Bruxellesu se saziva izvanredni sastanak Europskog vijeća. Francuski i njemački ministri odlaze u Washington zahtijevati status razine 1. Rečeno im je da razina 2 bolje odražava „trenutačno stanje bilateralnog odnosa“.

Caroline čita priopćenje u metrou na putu kući. Oduvijek je znala da će ovaj trenutak doći. Ipak pada kao uteg koji je netko ispustio.

Caroline: Sada razumiju. Sada je kasno.

Christian: Da

Christian: Toga sam se bojao

Christian: Koliko dugo prije nego što zaprijete da će ukinuti sav pristup

Caroline: Mislila sam isto.

Svibanj 2029 – Tilt

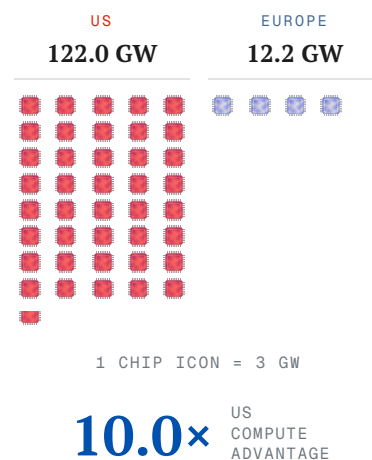
Tjedan dana nakon uvođenja ograničenja inferencije telefoni u europskim prijestolnicama ne prestaju zvoniti dok uspaničene tvrtke pokušavaju odgoditi neizbježno. Izvršni direktor jedne francuske komunalne tvrtke zove Elizejsku palaču kako bi rekao da njegovi timovi za kibernetičku sigurnost već gube korak s napadima potpomognutima umjetnom inteligencijom i da bi prepolovljeni pristup američkim vodećim modelima ostavio kritičnu infrastrukturu opasno izloženom.

Čelnik jednog danskog logističkog diva govori premijeru svoje zemlje da su godine optimizacije kompaniju učinile ovisnom o američkim sustavima koje sada ne može lako zamijeniti i da je čitav njihov poslovni model ugrožen. Njemačko izaslanstvo manjih poduzeća upozorava Ured kancelara da će sama povećanja cijena tisućama malih tvrtki onemogućiti bilo kakvu uporabu vodeće umjetne inteligencije.

Europske kompanije koje su bile dovoljno pametne da odgode ili ublaže vlastite politike suverene umjetne inteligencije provele su godine gradeći svoje poslovanje oko vodećih agenata. Sada su suočene s time da im se ti agenti izmiču pod nogama. Europske alternative zaostaju gotovo dvije godine. Kineske alternative zapravo nisu opcija ni za koga tko ima odjel usklađenosti.

U Bruxellesu napokon više nitko ne tvrdi da je umjetna inteligencija prenapuhana. Caroline mjesecima nije čula izraz „balon“. Njezin direktor, koji je nekoć govorio da pretjeruje, sada dane provodi na telefonu s nacionalnim prijestolnicama, pokušavajući sanirati štetu. U utorak poslijepodne navrati do njezina stola s dvije kave i jednu joj pruži. Piju ih bez mnogo riječi. Shvaća da je to najbliže isprici koliko joj je on uopće kadar ponuditi.

Sada svi razumiju problem, ali razumjeti ga i moći ga riješiti dvije su posve različite stvari. Potražnja za Heliosovim modelima vinula se daleko iznad kapaciteta kompanije. Gigatvornice se napokon grade, ali neće proraditi prije sljedeće godine, a i tada će činiti tek mali djelić onoga što je potrebno da se jaz zatvori.

Christian: Znaš što je smiješno

Christian: Francuska će se masno okoristiti ulaganjem u Helios

Christian: Nova potražnja leti u nebo

Caroline: Baš pravi 3D šah.

Europsko gospodarstvo se guši. Nakon niza napetih telefonskih razgovora s Washingtonom europski čelnici zaključuju da se mora učiniti nešto drastično. Komisija prvi put u svojoj povijesti otvara formalno ispitivanje na temelju Instrumenta protiv prisile – *trgovinske bazuke*, kako ga briselski tisak već godinama naziva, još otkako je bio sredstvo odvratanja za koje nitko zapravo nije očekivao da će se upotrijebiti.

Nakon četiri mjeseca procjene zaključak glasi da FISR predstavlja gospodarsku prisilu. No procjena dolazi i do neugodnog nalaza: očita odmazda bila bi samoporažavajuća. Carine na američke usluge računalstva u oblaku povisile bi cijenu napredne inferencije koju europske tvrtke ionako očajnički pokušavaju osigurati. Isključivanje američkih pružatelja iz javne nabave, prijetnja koja bi zaboljela prije deset godina, sada je bespredmetno – Uredba o digitalnom suverenitetu to će već ionako učiniti.

Zato predložene protumjere posežu za manje očitim alatima tog instrumenta: suspenzijom zaštite intelektualnog vlasništva koju američki laboratoriji uživaju na jedinstvenom tržištu te provjerom – ili blokiranjem – američkih preuzimanja europskih tvrtki. Kalibrirane su tako da pogode washingtonske izvoznike, a da pritom ne diraju europske proračune za računalne kapacitete.

Mjera koja bi nanijela najviše boli ona je usmjerena na opskrbni lanac litografije: ograničavanje ASML-ova izvoza i servisiranja američkih tvornica čipova u Arizoni. To je ujedno i nuklearna mjera koja će izazvati odgovor koji Europa možda neće moći podnijeti.

Kad dođe na glasovanje, nedostaje joj potrebna kvalificirana većina. Nizozemska i Irska protive se, pozivajući se na transatlantske odnose. I Poljska i baltičke zemlje, zabrinute zbog Rusije, čine isto. Italija je suzdržana. Službeno, jedan visoki dužnosnik Komisije govori novinarima da rezultat odražava „različite nacionalne procjene strateškog okruženja“.

Neslužbeno, jedan francuski državni službenik istim novinarima kaže da se izaslanici previše boje Washingtona da bi upotrijebili oružje koje su gradili deset godina.

Caroline veći dio ljeta provodi na kriznim sastancima. Isti oni koji su joj prije nekoliko godina govorili da će sve biti u redu sada je pitaju može li se još išta učiniti. Kaže im da se prozor za smisleno djelovanje zatvorio negdje između 2025. i 2027. Sada je preostalo samo ublažavanje štete.

Veljača 2030 – Šok na tržištu rada

Europski medeni mjesec prividnog rada, u kojem su ljudi odlazili u vrt dok su agenti obavljali njihov posao, a kompanijama je bilo zabranjeno otpustiti ih, ne traje dugo.

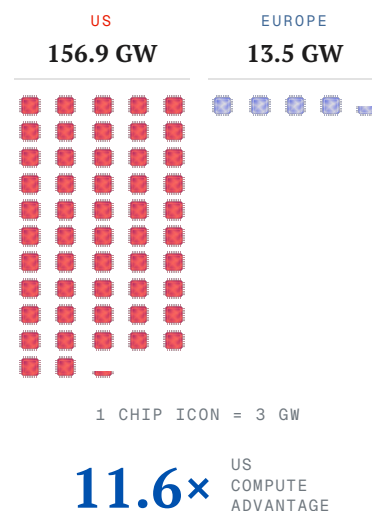
Europske tvrtke, zarobljene u plaćanju pune ljudske radne snage, ne mogu se natjecati sa svojim vitkijim američkim suparnicima, osobito zato što ih sputavaju lošiji modeli te oskudnija i skuplja inferencija. Šok najprije pogađa sektore najizloženije umjetnoj inteligenciji. kompanije proizvode softver gube jer američke isporučuju brže, uz djelić troška. Konzultantske kuće srednjeg ranga otkrivaju da vodeći modeli lako predviđaju njihove savjete i da imaju malo toga za dodati.

A povrh svega, AI sustavi jednostavno nastavljaju biti sve bolji. Kontinuirano učenje često se nazivalo posljednjom preprekom istinskoj automatizaciji kognitivnog rada. Ljudski radnici tijekom karijere izgrađuju kontekst, prosudbu i prešutno znanje. AI sustavi svaki su novi razgovor započinjali s istim zamrznutim težinama. Dugi kontekstni prozori i vanjska memorija djelomično su smanjili taj jaz, ali model tijekom primjene nikada nije doista naučio ništa novo.

No to se promijenilo. Ako Atlasov najnoviji model provede šest tjedana u nekoj konzultantskoj kući, počinje pisati onako kako piše i ta kuća. Uči tko kome popušta, koji klijenti loše podnose loše vijesti i na čiji se ugled među starijim kadrom vrijedi osloniti. Provedba nije savršena, ali su pogreške rijetke prihvatljive s obzirom na koristi. Kognitivni poslovi koji su se nekoć smatrali sigurnima, zaštićenima kontekstualnom prosudbom ili teško prenosivim institucionalnim znanjem, sada su izloženi.

Malo tko dobiva otkaz izravno zbog umjetne inteligencije, ali problem je u tome što kompanije zaglavljene u kriznom modu ne otvaraju nova radna mjesta. Tržište poslova za diplomirane mlade najgore je u živom sjećanju. Odvjetnička društva, financijske tvrtke, računovodstveni uredi – svi koji si još mogu priuštiti vodeće tarife ili su bili dovoljno razboriti da potpišu dugoročni ugovor – zaustavili su ili smanjili zapošljavanje.

Carolinin mlađi brat prošlog je ljeta završio magisterij iz upravljanja logistikom i od tada traži posao. Jednom mjesečno zajedno večeraju u Parizu – ona plaća – i on je pita bi li se trebao prekvalificirati. Ne zna što da

mu kaže. Manjak medicinskih sestara i tehničara stvaran je, ali ne podnosi prizor krvi. Nije ni za zanate. Kimne, naruči još jedno pivo, a ona mu dopusti da promijeni temu.

Političari koji su karijere izgradili na anti-AI platformama dobivaju potvrdu. Oni koji su kalkulirali sada panično traže izlaz. Ulični prosvjedi postaju rutina u europskim prijestolnicama – neki traže zaštitu rada, neki zabranu američke umjetne inteligencije, neki zabranu svake umjetne inteligencije, a svi traže da netko u nekoj zgradi napokon nešto učini.

Europske obavještajne službe već više od godinu dana upozoravaju na koordinirane informacijske operacije usmjerene na europsku publiku. Narativi su prilagođeni lokalnim tjeskobama: američka tehnologija iznutra prazni kontinent, Washington se prema Europi ponaša kao prema vazalu, transatlantski odnos jednosmjerna je ulica. Ništa od toga nije baš netočno. Haag i Berlin objavljuju izvješća o atribuciji koja upućuju na Peking. Javnost, sklona složiti se s temeljnim osjećajem bez obzira na to tko ga pojačava, ne mari previše.

Christian: Kako je u Europi?

Caroline: Ljudi su ljuti, i to s razlogom.

Christian: Ni ovdje nije sjajno

Christian: Prošli je tjedan još jedan podatkovni centar napadnut molotovljevimi koktelima

Caroline: Vidjela sam.

Christian: Svi imaju osjećaj da gube

Christian: Osim laboratorija

Lipanj 2030 – Ponuda koja se ne odbija

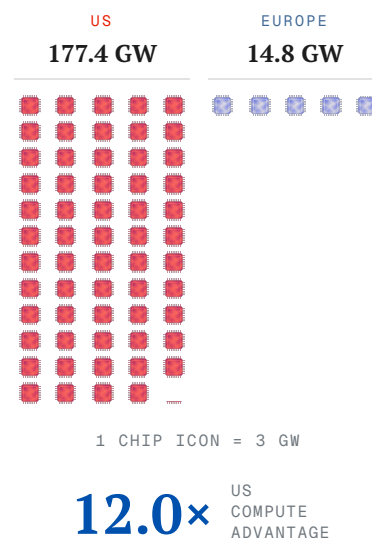
Kina prednjači u robotici. Ali sada i Atlas na to stavlja sve karte.

Objavljuje planove da uloži stotine milijardi u industrijske podatke i proizvodne kapacitete kako bi gradio robote u razmjerima usporedivima s Kinom. Njegov izvršni direktor iznosi svoje obrazloženje: Amerika i dalje vodi u softveru za umjetnu inteligenciju. Uz pomoć svojeg novog tima za modele svijeta, uspio je riješiti i posljednje softverske izazove koji su stajali na putu robotici opće namjene. Ali fizički opskrbeni lanci grade se godinama. Ako Atlas tamo stigne prije svojih suparnika, prednost će se umnožavati: uskoro će roboti graditi tvornice koje proizvode robote, baš kao što umjetne inteligencije pišu kod koji unapređuje umjetne inteligencije.

A da bi sustigli Kinu, još puno toga treba učiniti. Dok su u SAD-u za izgradnju nove tvornice robota potrebne dvije godine, u Kini za to treba samo sedam mjeseci. Desetljeće hiperskaliranja podatkovnih centara dovelo je SAD do energetske ograničenosti, a američka javnost ogorčena je svime što je povezano s umjetnom inteligencijom; nove pogone dočekuje lokalni otpor, a političari na razini saveznih država staju uz svoje birače. Nedvojbeno brz rast gospodarstva ograničavaju infrastruktura, nejednakost i javno mnijenje.

Zato izvršni direktor zaključuje da je najbrži put naprijed ne graditi, nego kupovati – odnosno prenamijeniti tvornice koje već postoje. Uz potporu njemu sklonih investicijskih fondova, kreće u kupnju industrijskih tvrtki s uporabljivim proizvodnim prostorom koji se može prenamijeniti za proizvodnju robota na kotačima, četveronožnih robota i humanoida.

Europski proizvođači automobila visoko su na popisu. Nakon godina kineske konkurencije, najveći njemački proizvođač blizu je stečaja. Njegova tržišna kapitalizacija pala je za 80 posto u odnosu na vrhunac iz razdoblja prije električnih vozila, na 18 milijardi eura. Za Atlas, koji sada vrijedi 13 bilijuna dolara, to je sitniš. Ali donosi velik dobitak. Njemačko radno zakonodavstvo prisililo je proizvođača da zadrži svoju sada već nepotrebno veliku radnu snagu. Njihove se plaće više ne mogu isplaćivati, a dioničari već dvije godine aktivno traže izlaz. Za tvrtku koja traži visokotehnološku proizvodnju za izradu desetaka milijuna robota godišnje, to je idealna prilika.

Berlin se ne slaže. Blokira prodaju pozivajući se na nacionalnu sigurnost, ali upućeni znaju da je riječ ponajprije o nacionalnom ponosu.

Atlas ne uzmiče. Izvršni direktor zove predsjednika SAD-a, koji je već javno rekao da onaj tko pobijedi u robotici pobjeđuje i u gospodarstvu te da se Kina kreće brže nego što će Washington tolerirati. U roku od sedamdeset i dva sata Bijela kuća objavljuje da je na uvoz europskih automobila uvedena astronomski visoka carina. Službeno, ta mjera nema nikakve veze s pokušajem kupnje proizvođača automobila.

Tri tjedna poslije objavljuje se prodaja, premda prikazana kao partnerstvo. Njemačka država uzet će udio od 20 posto u novom subjektu, a postojeći upravni odbor zadržat će nominalnu kontrolu. U priopćenju za medije riječ „europski” pojavljuje se jedanaest puta.

Iza kulisa glavnu riječ vodi Atlas. Drži operativnu većinu, licencijska prava na proizvodnu platformu i pravo prvokupa pri svakom budućem prikupljanju kapitala. Dobit se slijeva kroz holding društvo u Delawareu. Berlin spašava obraz, ali to je otprilike sve.

Taj se obrazac nekoliko puta ponavlja tijekom sljedećih mjeseci. Upravni odbori imaju dužnost postupati u interesu dioničara, a kada je ponuda znatno iznad tržišne vrijednosti, a alternativa insolventnost, interes dioničara je jasan. Američki pothvati jedan za drugim preuzimaju i restrukturiraju visokotehnološke proizvođače iz područja robotike i zrakoplovne industrije te specijalizirane proizvođače alata. Službeno se tvrdi da se time štite radna mjesta i ključni pogoni zadržavaju na europskom tlu, ali u stvarnosti Europa nema uvjerljivu protuponudu.

Christian: Broj 11

Caroline: I ja sam brojala.

Christian: Naravno da jesi

Kolovoz 2030 – Kolaps modela

Sjedinjene Države ne pokušavaju uništiti Europu. Pokušavaju pobijediti Kinu u utrci za koju vjeruju da je egzistencijalna. Ali iz Carolineine perspektive teško je vidjeti razliku.

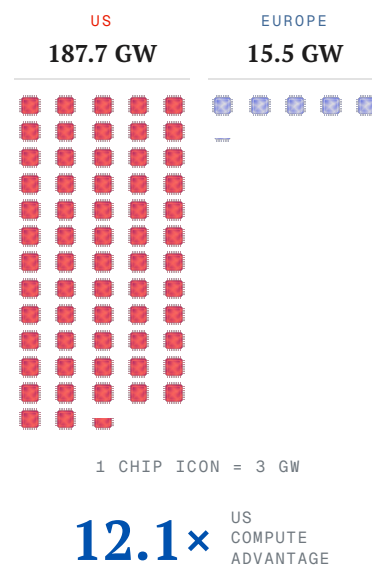
Europa je kroz jednu verziju ovoga već prošla, nakon financijskog sloma 2008. Socijalne obveze rastu upravo kad porezni prihodi padaju. Vlade se zadužuju računajući na rast koji ne dolazi. Zajmodavci pooštravaju kreditne uvjete. Sa svakim korakom kreatori politika imaju sve manje i sve lošije mogućnosti.

U Parizu ministar financija predstavlja proračun Nacionalnoj skupštini u koji nitko u dvorani, uključujući i njega, ne vjeruje. Postoje tri brojke koje se jednostavno ne mogu uskladiti: socijalna potrošnja približava se razinama iz doba bolesti COVID, prihod od poreza na dobit manji je za devet posto, a desetina proračuna odlazi na servisiranje stalno rastućeg duga. Jedini način da se proračun barem prividno održi na okupu jest postavljanje posve nerealnih pretpostavki rasta koje svi odmah prozru.

Caroline to prati na mobitelu za vrijeme ručka. Razmišlja o bratu. Nije uspio pronaći posao. Ima studentski dug i nikakvu ušteđevinu te se vratio živjeti s roditeljima. Nekoliko njegovih prijatelja učinilo je isto, a neki su počeli govoriti o preseljenju u Ujedinjeno Kraljevstvo, koja je – na iznenađenje mnogih – tranzicijom prema umjetnoj inteligenciji upravljala mnogo bolje nego većina zemalja EU-a.

Moody's već unutar mjeseca stavlja Francusku nadzor uz negativne izglede. S&P slijedi. Samo će sniženje rejtinga doći kasnije, ali tržište ga je već uračunalo. Trošak francuskog državnog zaduživanja naglo se udaljava od njemačkog, uz najveću razliku od stvaranja jedinstvene valute. Tržišta više nisu sigurna da su francuski euro i njemački euro ista stvar, niti da eurozona može ostati na okupu.

U rujnu servisiranje francuskog duga prelazi 12 posto proračuna. Do studenoga agencije revizije provode kontinuirano, a ne kvartalno. Italiji, Španjolskoj i Grčkoj rejting se snižava jednoj za drugom u kratkom razdoblju. U sve četiri zemlje novac koji je nekoć pritjecao u državnu blagajnu preusmjeren je na američke bilance, a ono što je ostalo od porezne osnovice zasjenjuju rastući troškovi socijale i zaduživanja. Sa svakom novom objavom pretpostavke rasta revidiraju se naniže.

Otprilike u isto vrijeme počinju se pojavljivati i krediti. Kineski fond uz državnu potporu otvara kreditnu liniju portugalskoj infrastrukturnoj banci. Drugi refinancira tranšu grčkog državnog duga pod uvjetima koje nijedna europska institucija nije spremna ponuditi. Treći jamči za jednu španjolsku regionalnu vlast. U procurjelom memorandumu Komisije taj se obrazac opisuje kao „strateški motivirano raspoređivanje kapitala”. Nitko nije posve siguran što je cilj te strategije. Neki analitičari misle da Peking želi ASML ili dogovor o licenciranju EUV tehnologije; drugi ne vide ništa konkretnije od toga da se Europa i Sjedinjene Države postupno udalje.

Christian: Jesi vidjela francuske brojke

Caroline: Više me brinu kineske slamke spasa.

Caroline: Raspadamo se.

Christian: Žao mi je

Christian: Iskreno to kažem

Političke posljedice ubrzo dolaze. Prosvjedi se šire i jačaju sve dok ne postanu nasilni. Ekрани u Berlaymontu prikazuju neredе u Parizu i Rimu; uglavnom mlade ljude koji dijele malo uvjerenja osim onoga da ih je sustav iznevjerio. Populističke stranke, često otvoreno protiv umjetne inteligencije i protiv SAD-a, vode u anketama u većini zemalja EU-a. Europa se raspada na dijelove. Južnoj Europi potrebna je pomoć sa sjevera, ali čak se i zemlje koje nisu potpuno shrvane dugovima i koje bi teoretski mogle pomoći, poput Njemačke, suočavaju s vlastitim unutarnjim krizama.

Dijelovi bloka počinju se udaljavati. Slovačka se više ni ne pretvara da Komisiju shvaća ozbiljno kad je riječ o temama izvan trgovine. Poljska i baltičke zemlje, oprezne prema Rusiji budući da više ne vjeruju da će ih EU spasiti, produbljuju suradnju sa SAD-om. Nordijske zemlje, koje su izgradile vlastite podatkovne centre i tako imaju s čim pregovarati, bez Bruxellesa stvaraju vlastitu koaliciju. Mnogi u Ujedinjenom Kraljevstvu zaključuju da je Brexit možda ipak bio dobar barem za jednu stvar: sada lakše mogu sklapati bilateralne dogovore o umjetnoj inteligenciji s Washingtonom.

S druge strane Atlantika slika je drukčija. Suočena s vlastitim otporom prema umjetnoj inteligenciji, američka administracija uvela je jamstva zaposlenja i izravne novčane transfere u razmjerima koje Europa ne može ni zamisliti. Prosvjedi ondje nisu stali, ali vlast je kupila vrijeme. Taj kontrast ne promiče ni europskoj javnosti ni europskim ministrima financija, koji razumiju da se američki odgovor financira rastom koji pokreće umjetna inteligencija, a koji njihova gospodarstva ne mogu ponuditi.

Do siječnja 2031. euro je pod trajnim pritiskom. Kapital napušta južnu Europu i ne vraća se. ECB intervenira, zatim ponovno intervenira, a onda ostaje bez vjerodostojnih instrumenata. Krajem veljače štediša u talijanskim i grčkim bankama premještaju novac prema sjeveru brže nego što ECB to može neutralizirati, a euro u svojem sadašnjem obliku više nije nešto što će europski dužnosnici privatno braniti.

Christian: Kako se držiš

Caroline: Dobro sam.

Christian: Dođi u San Francisco

Christian: Ozbiljno, zaposlili bismo te već sutra

Caroline: Ne mogu otići.

Christian: Zašto ne

Caroline: Netko mora ostati.

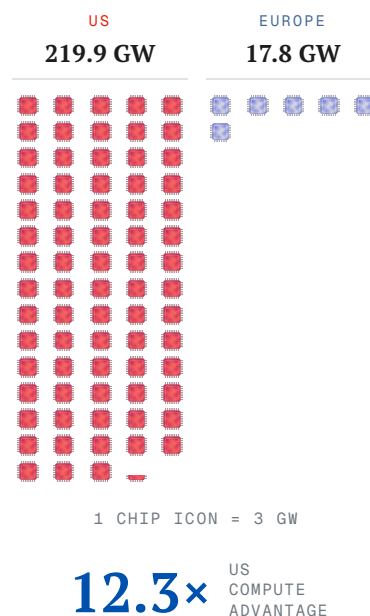
Ožujak 2031 – Između divova

Početak 2031. moć je koncentrirana na dva mjesta. Američki laboratoriji drže kognitivni vrh; Kina i dalje drži fizički. Sam Atlas vrijedi više od svih kotiranih europskih kompanija zajedno. Tri najveće američke AI kompanije pojedinačno troše više na računalne kapacitete nego što EU troši na obranu. Vodeći kineski proizvođač humanoida isporuči više jedinica u mjesec dana nego Europa u godinu dana.

Sve napetiji transpacifički odnos izbacio je Tajvan u prvi plan. TSMC-ove tvornice, u kojima se proizvode najnapredniji čipovi na svijetu, većinom su na otoku. Jaz između američke i kineske kognitivne umjetne inteligencije narastao je tijekom prošle godine, a s njim je narasla i strateška važnost Tajvana. Zbog toga se manji sukobi između mornarica, koji su se prije dvije godine događali možda jednom u tromjesečju, sada događaju svaki tjedan. Obje su strane javno testirale oružne platforme kojima upravlja AI, a još moćnije sustave testirale su iza zatvorenih vrata. U Washingtonu su laboratoriji i Ministarstvo obrane isprepleteni do te mjere da razlika među njima više nema mnogo značenja; u Pekingu je integracija formalnija. Komentatori i analitičari redovito rabe riječ *rat*, bez odrednica poput “trgovinski” ili “hladni”. Tri ili četiri muškarca u svakom glavnom gradu imaju moć odlučivanja koja bi mogla dovesti do otvorenog sukoba.

Europa je u katastrofalnom stanju, iako to nitko na službenom položaju nije spreman otvoreno reći. Polarizacija je posvuda, a društveni model puca. U zemljama koje je AI šok najteže pogodio gospodarski je rast stao. U drugima se gotovo potpuno odvojio od blagostanja. Kašnjenja u otplati hipoteka naglo su porasla u onim državama članicama u kojima se češće koriste s promjenjivom kamatnom stopom. Europskim državnim dugom trguje se na razinama inače rezerviranim za zemlje u kojima ljudi nose gotovinu u kolicima. Dok su se ekonomisti nekoć prepirali o jazu u bogatstvu u odnosu na SAD – proizlazi li on samo iz broja odrađenih sati, je li europski životni standard bolji? – sada su prestali; ljudi koji dolete u Kaliforniju vide razliku nekoliko minuta nakon slijetanja.

Ali Europa još ima jedan posljednji adut. Nakon pet godina neuspjeha u izgradnji vrhunskog AI sektora, još uvijek posjeduje usko grlo kroz koje prolazi cijela utrka. ASML je i dalje ostaje jedina kompanija na svijetu sposobna proizvoditi EUV litografsku opremu koja se koristi za izradu

najsuvremenijih čipova. Bez pristupa njegovim strojevima SAD ne bi mogao nastaviti povećavati svoju prednost u AI-ju; s pristupom tim strojevima Kina bi ga vjerojatno već odavno sustigla.

Peking je ostvario stvaran napredak na domaćim DUVi strojevima i očekuje se da će za godinu dana početi masovna proizvodnja. Ali to je premalo i prekasno: godina dana sada djeluje kao cijeli životni vijek, a DUV tehnologijom ne mogu se proizvoditi koji Kini trebaju. SAD svakoga dana ide dalje. Kineska je vlada duboko zabrinuta da se na horizontu pojavljuje superinteligentni AI i nitko nije sasvim siguran što bi mogao učiniti. Neki savjetnici strahuju da bi SAD mogao upotrijebiti dovoljno napredan AI kako bi neutralizirao kineski nuklearni uzvratni udar. Drugi se boje da bi takvi sustavi mogli postati dovoljno uvjerljivi da destabiliziraju samu Partiju. Kineska prednost u robotima stvarna je, ali ne može ublažiti te strahove.

Zato se Peking još snažnije oslanja na strategiju koju provodi već dvije godine. Krediti južnoj Europi postaju veći, a uvjeti velikodušniji. Informacijske kampanje se pojačavaju. Europski čelnici dobivaju signale o tome kako bi tješnji odnos naposljetku mogao izgledati: povlašten pristup tržištu, zajednička proizvodnja robotike, mjesto za stolom s kojeg ih je Washington uglavnom isključio. Po prvi put izrijeком se spominju ASML i njegova EUV tehnologija. Pet godina tretiranja kao vazala od strane Washingtona ostavilo je traga i u nekoliko se prijestolnica alternativa po prvi put ozbiljno razmatra.

Kina pokušava odvojiti Europu i uspijeva više nego što Washingtonu odgovara. Pentagon gubitak kontrole nad ASML-om smatra prijetnjom usporedivom sa širenjem nuklearnog oružja. Bijela kuća odlučuje da joj je izravna kontrola nad kompanijom potrebna odmah, dok ta mogućnost još postoji. Poziv ide trima zemljama koje to mogu zaustaviti: Nizozemskoj, gdje je sjedište ASML-a, te Njemačkoj i Francuskoj, bez čijeg pristanka nijedna nizozemska vlada ne bi mogla pristati.

Potpredsjednik SAD-a iznosi ponudu u četrdesetominutnom razgovoru preko sigurne linije. Sam ASML bit će uklopljen u zajednički nizozemsko-američki holding, kojim upravlja zajednički odbor u kojem Washington ima kontrolni glas nad proizvodnjom, kupcima i prijenosom tehnologije. Zauzvrat SAD nudi dokapitalizaciju u razmjerima kojima Europa ne može parirati, što omogućuje izgradnju niza novih proizvodnih lokacija na tlu SAD-a. Još upadljivije, obećava i izravne novčane transfere europskim

građanima, indeksirane prema američkim izvanrednim dobicima od umjetne inteligencije. Oni bi počeli skromno, možda 100 eura po osobi godišnje, ali bi s vremenom rasli.

Ta tri europska čelnika odlučuju ne uključiti ostale premijere i predsjednike EU-a; ponudu ne smatraju prihvatljivom i boje se da bi ih ostali pritiskali da je prihvate. Kad je pristojno odbiju, Bijela kuća ponudu objavljuje javno i uz mrkvu dodaje i batinu. Ako EU ne potpiše, cijela će regija pasti u razinu razinu 3 prema pravilu Frontier Inference Services Rule i izgubiti sav pristup američkoj umjetnoj inteligenciji, sadašnji i budući. SAD zna da drži sve karte: preko svojih tajvanskih partnera nakupio je dovoljno EUV strojeva i znanja o održavanju da može bez pristupa ASML-u dulje nego što Europa može bez pristupa vrhunskoj umjetnoj inteligenciji.

Nekoliko europskih prijestolnica obraća se Kinezima u potrazi za protuponudom koja bi im mogla dati prostor da odbiju Washington. Ono što dobiju nije ono čemu su se nadali. Peking je zaključio da njegova šarmantna ofenziva nije dovoljna i da i oni moraju promijeniti ton: uvjeti izvoza rijetkih zemnih elemenata bit će preispitani ako Nizozemci potpišu s Washingtonom. Izvozne dozvole za robote bit će preispitane. Rok je kraći od američkog.

Europa sada ima tri opcije i sve su loše.

Potpiše li s Washingtonom, kontinent se odriče svojeg jedinog sredstva pritiska i postaje američki protektorat u svemu osim po imenu, dok mu preostala proizvodnja umire ako Kina ostvari svoju prijetnju i obustavi izvoz.

Svrsta li se uz Peking, jug bi mogao prestati tonuti, a Unija možda preživjeti svoju neposrednu fiskalnu krizu. Ali Europa bi Kini predala ključeve budućnosti i suočila bi se s odgovorom Washingtona koji ne može podnijeti – čak ni uz kinesku pomoć. Razina 3 bio bi tek početni potez.

Ne potpiše li ni s jednim ni s drugima, Europa ne dobiva ništa. Umjesto toga navukla bi na sebe punu srdžbu obiju velikih sila odjednom. Riskirala bi istodobno izgubi vrhunsko zaključivanje i ključne proizvodne resurse, što bi vjerojatno dovelo do raspada već napregnute Unije.

Europsko vijeće saziva izvanrednu sjednicu. Nakon četrnaest sati malo je toga postignuto. Ovlašćuje izaslanstvo da odleti u Washington s mandatom za koji svi u prostoriji znaju da je namjerno dvoznačan. Suprotno uobičajenoj praksi Vijeća, glavni će akteri odlučiti na licu mjesta.

Sastanak se održava u zgradi Eisenhower Executive Office Building jednog utorka ujutro. Europsko izaslanstvo predvode nizozemski premijer, francuski predsjednik, njemački kancelar, poljski premijer, španjolski premijer i predsjednik talijanskog Vijeća ministara, a svakoga prati ministar vanjskih poslova i savjetnik za nacionalnu sigurnost.

Amerikanci su doveli sličnu skupinu, uz dvojicu dužnosnika u stražnjem redu koji nisu predstavljeni i nose slušalice u ušima.

Te su slušalice spojene na vrhunski AI model koji se uvukao u svaki europski kanal koji je uspio pronaći. Zna što je svaki od europskih čelnika rekao na sjednici vlade prošlog utorka. Zna tko od njih ima aferu, tko se liječi od raka prostate, čija je kći u sukobu sa zakonom. Zna čega se svaki od njih najviše boji i čime će trgovati da to izbjegne. Europljani to ne znaju.

Caroline je u timu za potporu koji je Komisija dovela u Washington. Sjedi u prostoriji za izaslanstvo, dvoja vrata dalje, i na zidnom ekranu prati zatvoren prijenos.

Do kasnog jutra jasno je da čelnici nisu usklađeni. Njemački kancelar i poljski premijer snažno zagovaraju američki dogovor. Španjolski premijer želi se svrstati uz Kinu; francuski predsjednik želi odbiti obje strane. Nizozemski premijer izgleda bolesno, a predsjednik talijanskog Vijeća ministara jedva je išta rekao u tri sata.

U podne proglašavaju stanku. Čelnici se sa svojim izaslanstvima razilaze u sporedne sobe. Caroline izlazi iz prostorije za izaslanstvo da uzme kavu i razbistri glavu.

U hodniku se gotovo sudari s predsjednikom Vijeća ministara, koji je sam izašao iz sobe za sastanke. Sako mu je skinut, a kravata opuštena. Niži je nego što je zamišljala. Zastane kad vidi njezinu akreditaciju.

“Komisija?”

“DG TRADE, gospodine.”

Pogleda je na trenutak. “Podite sa mnom.”

Hodaju polako. Poznat je po tome da se prije velikih odluka nepredvidivo savjetuje s različitim ljudima – mlađim osobljem, novinarima, svojim vozačem. Nekima je to šarmantno. Slučajno ili ne, preživio je i četrdeset godina u europskoj politici.

“U toj sobi”, kaže, “svi iznose isti argument koji iznose već dvije godine. Sve sam to već čuo.” Pogleda je. “Što vas od ta tri najviše brine?”

Razmisli prije nego što odgovori.

“Odabrali nijednu stranu izgleda kao da ostavljamo opcije otvorenima”, kaže. “Ali nije tako. Moramo odabrati jednu, umjesto da samo puštamo da nam se stvari događaju i pravimo se da smo žrtve okolnosti. A Kinezima ne možemo dati toliko moći. Zato to moraju biti Amerikanci.”

Predsjednik Vijeća ministara polako kimne. Ne kaže slaže li se. Lagano je potapša po ramenu, onako kako bi to učinio ujak. “Hvala vam. Idite po kavu.” Okrene se i krene natrag prema sobi za sastanke.

Caroline ode u toalet. Pljusne hladnu vodu na lice i pogleda se u ogledalu. Ruke joj se tresu. Uхвати se za rub umivaonika i čeka da prođe. Kroz mali visoki prozor vidi komad washingtonskog neba, ravnog i blistavog.

Niz hodnik šest ljudi odlučuje o sudbini europskog kontinenta. Ne zna hoće li išta od onoga što je rekla biti važno.

Sumnja da neće.

Te se večeri sama vraća pješice u hotel. Za ožujak je u Washingtonu neobično hladno. Razmišlja o bratu. Misli na večeru u Hayes Valleyju prije šest godina i na mirnu sigurnost ljudi za stolom da će se svijet uskoro promijeniti.

Telefon joj zavibrira.

Christian: jesi ok

Caroline: Kakav dan.

Christian: Let mi kasni

Christian: Mogu se naći na piću za sat vremena.

Caroline: To bih voljela.

Epilog

Europsko klizanje u nevažnost nije bilo neizbježno. Čak je i 2026. kontinent još mogao promijeniti smjer da je pokazao hrabrost i političku volju za drastične mjere.

*"Ne idi krotko u tu dobru noć.
Bjesni, bjesni protiv gašenja svjetla."*

— Dylan Thomas, *Botteghe Oscure*, 1951.

Lipanj 2034 – Projekt Nasljeđe

Kupole se vide s kuhinjskog prozora. Ima ih četiri, bijele su i rebraste, a najbliža je možda dvije milje dalje, preko šikare. Caroline su rekli da su to prototipi lunarnih baza u punoj veličini, ispitani pod tlakom u uvjetima koji trebaju oponašati krater Shackleton. U vedrim noćima katkad može vidjeti drugu, manju kupolu, osvijetljenu iznutra, gdje tvrtka ispituje što god već ispituje.

Živi u maloj kući izvan jednog grada u Novom Meksiku. Najbliža trgovina udaljena je dvadeset minuta vožnje samovozećim automobilom. Upravo je navršila trideset i sedam. Ovdje je godinu i pol.

Otišla je iz Komisije u studenome 2031., osam mjeseci nakon pregovora s ASML-om. Bruxelles je postao mračno mjesto. Ljeto prije nego što je dala ostavku bilo je ono s krizom oko Tajvana, kad nitko nije spavao četiri dana jer nitko nije znao hoće li se skupine nosača zrakoplova zaustaviti. Dala je otkaz a da nije imala kamo otići.

Christian ju je opet pozvao da dođe u Ameriku. Ona je opet rekla ne. A onda je, godinu dana poslije, rekla da. Majka joj je umrla u proljeće i u Belgiji ili Francuskoj za nju je ostalo vrlo malo, osim brata. Nije se preselila u San Francisco. Nevoljko je uzela njegov novac i preselila se ovamo; Amerika, ali ne *ta* Amerika.

Ona i Christian sada se viđaju redovitije. Prodao je svoju tvrtku. Po svakom razumnom mjerilu neizmjerljivo je bogat, a dio tog novca iskoristio je za financiranje onoga za što tvrdi da je najvažniji projekt njegova života.

Jutros čeka poziv iz tog projekta.

Zove se Nasljeđe, a njegova je deklarirana svrha sastaviti što potpuniji zapis o tome kako je čovječanstvo dospjelo dovdje. Sustavi umjetne inteligencije već su progutali sve što je javno dostupno, od e-poruka preko parlamentarnih zapisnika do podcasta. Ono što preostaje, kaže Christian, privatne su stvari.

Christian to radi jer očekuje da će se čovječanstvo uskoro, iako su pojedinosti nejasne, početi širiti izvan Zemlje. Kako se brodovi budu udaljavali u kozmos, komunikacija s domom postat će spora i rijetka, a na kraju i nemoguća. Ljudske će se vrijednosti s vremenom pomaknuti. Što ti ljudi koji putuju svemirom bolje budu razumjeli vlastitu povijest, kaže on, to će bolje moći donositi odluke koje bi njihovi preci odobravali.

Kad joj je to prvi put objasnio, Caroline se nasmijala, ali on je bio posve ozbiljan.

Pristala je na intervju. Dugovala mu je — doslovno; dao joj je velik iznos novca — a osim toga, njezin terapeut, stvarni ljudski terapeut, kaže da bi bilo zdravo govoriti o godinama u Bruxellesu.

Laptop joj zazvoni. Muškarac koji se pojavi na zaslonu kad klikne gumb u ranim je četrdesetima. Ima tamnu kosu i nosi mekani sivi džemper. Sjedi u onome što izgleda kao radna soba. Predstavi se kao Daniel.

Caroline ga nekoliko trenutaka promatra. „Bože, mrzim to što nisi stvaran.”

„I ja”, kaže on sa smiješkom. „Je li ovaj izgled u redu? Otkrili smo da su ljudi otvoreniji ako se onaj tko ih intervjuira prikaže na način koji im odgovara.”

„U redu je”, kaže ona.

“Hvala vam. „Možemo početi kad god budete spremni.”

Skuha kavu, vrati se i sjedne. Čeka, a ne radi ništa što bi izgledalo kao čekanje.

„Spremna sam.”

Intervjuer klimne. „Radili ste s troje direktora direktora u Komisiji. Jesu li razumjeli što se događa?”

„Nitko od njih nije shvatio na vrijeme. Moj drugi direktor shvatio je da će AI biti gospodarski važan, ali mislio je da će biti važan onako kako je iPhone bio važan. Nije razumio da će progutati svijet. Moja treća direktorica razumjela je da će progutati svijet, ali mislila je da imamo deset godina. Imali smo dvije.”

„A vi?”

„Shvatila sam to otprilike godinu dana prije većine svojih kolega. Što je bilo nekih tri godine prekasno.”

„Vratite me u ljeto 2026. Prije Strasbourga. Kakvo je bilo to razdoblje?”

„Čudno. Promjenjivo. Njemački kancelar upravo se bio vratio iz San Francisca i činilo se da je otvoren za ozbiljne mjere. Isto je vrijedilo i za francuskog predsjednika i mog šefa. Nekoliko tjedana činilo se da su vrata otvorena. Probdjela sam mnogo noći.”

„Što ste preporučili nadređenima?”

Prisjeća se. „Trebali su nam hardver i fizička infrastruktura na našem tlu. Podatkovni centri, čipovi, napajanje. Usidreni u europskom pravu, u jurisdikcijama koje Washington nije mogao staviti pod svoju kontrolu uz najavu od šest sati. Ne mislim na onaj petogodišnji proces Gigafactories na koji su svi bili tako ponosni, nego na stvarne računalne kapacitete. Pravi računalni kapacitet. Brojke su morale biti u desecima gigavata. Trebali smo graditi kao država u ratu.”

Intervjuer podigne obrvu. „Ali Europa je tada imala samo pet posto svjetskog računalnog kapaciteta.”

„To smo mogli promijeniti. Globalni računalni kapacitet gotovo se udvostručavao svake godine. Mogli smo doći do petnaest, možda dvadeset posto za pet godina, da smo to dovoljno silno htjeli. To bi bilo dovoljno da opsluži većinu europskih korisnika. Prijetnja gubitkom pristupa tolikom računalnom kapacitetu spriječila bi Washington da učini ono što je na kraju učinio.”

„Kako biste to izveli?”

„Europske tvrtke to nisu mogle same. Morali smo surađivati i s Amerikancima. Novac nije bio glavni problem. Subvencije bi pomogle, ali hiperskaleri su imali novac. Ono što im je trebalo bila je brzina. Bili su u ludoj utrci da što prije izbace svaki novi model. Pustiti i samo jedan podatkovni centar u rad mjesec dana ranije njima je vrijedilo milijarde.

Tvrdila sam da Europa treba uspostaviti posebne zone računalnog kapaciteta, skratiti rokove za dozvole s dvije godine na tri mjeseca i ukloniti svaku birokratsku prepreku. Trebala je uspostaviti operativne timove koji bi povezivali AI tvrtke, opskrbljivače energijom i lokalne vlasti. Prenamijeniti ugašene elektrane, gdje su mrežni priključci već spremni. Graditi nove izvore električne energije kao da to doista mislite. Ogoljena verzija te ideje završila je u Paketu EU-a za tehnološki suverenitet, ali nismo je proveli.”

„Zašto ne?”

„Zato što se prostiranje crvenog tepiha američkim hiperskalerima činilo kao suprotnost suverenitetu. Ljudi iz Eurostacka htjeli su izgraditi vlastiti ideal, ali kasnili su deset godina. Rekla sam im da, realno gledano, ne možemo sami izgraditi sve podatkovne centre, pa moramo osigurati da oni koji se izgrade čvrsto vezani uz europsko tlo. Ali nitko nije htio biti političar koji će izgovoriti tu rečenicu. Bilo je to previše ponižavajuće.”

Intervjuer klimne.

„Pisali ste i o koaliciji srednjih sila.”

„Da. S ASML-om smo gadno zabrljali, ali to se moglo izbjeći. Problem je bio u tome što smo pokušavali uskladiti djelovanje među dvadeset i sedam država članica. Manja skupina srednjih sila — Nizozemska, Njemačka, Francuska, Norveška, Ujedinjena Kraljevina, Kanada, Japan, Južna Koreja,

možda uz pomoć Europske komisije — možda bi to zajedno uspjela izvesti. Većina tih zemalja imala je u rukama važne poluge: uska grla u opskrbnom lancu, AI talent, i energiju.

Cijeli opskrbni lanac za AI prolazio je kroz malen broj mjesta, a većina tih mjesta nisu nije se nalazila u Sjedinjenim Državama. Nikada nismo sjeli s Japancima ili Korejcima i rekli: vi i mi nalazimo se u istom položaju, između dvaju carstava kojima je do nas stalo samo instrumentalno, a zajedno imamo više poluga nego odvojeno.

Ne bi bilo lako. Svaka od tih zemalja imala je svoj kompliciran odnos s Washingtonom. Ali postojalo je srednje rješenje koje je bilo i u njihovu interesu. Nikada ga nismo ozbiljno pokušali pronaći.”

Zastane kratko. Iz susjedne sobe čuje kako kućni sustav tiho zuji dok priprema rublje. Vani četveronožna dostavna jedinica zastaje na šljunčanoj stazi.

„Što još?”

„Postojala je stvarna prilika u robotici i industrijskom AI-ju. Inicijativa Frontier bila je iznenađujuće uspješna razvoju modela svijeta koji su robotima na kraju omogućili da funkcioniraju. Ali nismo uspostavili industrijska partnerstva, nismo otključali podatke, nismo provjeravali strana ulaganja. Pa kad je Atlas to primijetio, jednostavno je kupio istraživače i tvrtke.”

Intervjuer ponovno kimne. „A što je s tržištem rada?”

„Imala sam prijatelja u francuskoj vladi koji je radio na reformama tržišta rada. Uvijek je govorio da Danska već trideset godina ima odgovor: cijelu tu priču s fleksigurnošću. Spojite ozbiljno osiguranje dohotka, prekvalifikaciju i stvarnu potporu radnicima koji su ostali bez posla sa slobodom da tvrtke otpuste zaposlenike čija su se radna mjesta promijenila — i tako poduzećima omogućite agilnost potrebnu za duboko uvođenje AI-ja i zadržavanje globalne konkurentnosti.

Poznavali smo taj model. Vidjeli smo danske brojke. Ali svaka država članica imala je svoj zakon o radu, svoje sindikate i svoju političku koaliciju, a nitko nije htio potrošiti politički kapital. Tako se jaz u produktivnosti širio, a zaštita koju smo navodno čuvali presušila je.”

Nakratko pogleda kroz prozor.

„Puno mislim na lipanj prošle godine”, kaže više sebi nego njemu. „Španjolski neredi. Gledala sam ih na vijestima s osjećajem da su nešto što nisam uspjela spriječiti.”

Intervjuer čeka. U tome je vrlo dobar.

„Znam da ne bih trebala kriviti sebe, ali krivim se.”

„Zašto?”

„Sve što sam upravo opisala bilo je ekonomsko:računalni kapaciteti, opskrbeni lanci, radni propisi. Ono što nikad nisam do kraja dokučila, a mislim da je bilo mnogo važnije nego što sam shvaćala, bio je narativ. Slika o tome zašto bi ljudi uopće htjeli da se sve to dogodi.

Imali smo negativnu viziju. U negativnim vizijama bili smo dobri. Bit ćemo proždrti. Svaki memorandum koji sam napisala počinjao je opisom onoga što gubimo. Ali nismo mogli ponuditi pozitivnu viziju. Ne možete tražiti od ljudi da podnesu godine potresa samo na temelju toga da će inače biti još gore.

Trebali smo im reći kako izgleda dobra verzija te nove stvari. Ali nismo znali kako bi ona izgledala. Nismo ni imali rječnik za to. Znate, pokušala sam. Napisala sam jedan loš memorandum. Ali trebala sam ih nastaviti pisati.”

Intervjuer nešto zabilježi nepostojeći blok. „Mislite li da je upravo taj nedostatak pozitivne vizije razlog zašto mjere nikad nisu prošle? Rekli ste da je politička situacija u ljeto 2026. bila promjenjiva.”

„Bila je promjenjiva, a opet i nije. Čak ni čelnici koji su razumjeli što dolazi ni sami nisu bili potpuno uvjereni. Svaka od tih mjera izgledala je kao ružan kompromis; kao suradnja s ljudima koji nam se nisu sviđali i odbacivanje pravila koja smo desetljećima gradili. Zahtijevale bi trošenje svakog novčića političkog kapitala i velikog dijela stvarnog kapitala na stvari koje birači nisu razumjeli i nisu htjeli, za dobitke koji su bili godinama daleko. Nijedna od koristi za suverenitet tada nije djelovala opipljivo. Nisam sigurna da je ijedan političar mogao progurati drastične promjene koje su nam trebale, a da mu karijera ostane netaknuta. Nisam čak ni sigurna da su to trebali učiniti.”

Intervjuer podigne glavu. „Recite nešto više o tome.”

„Ne znam. Zbilja ne znam. Postoji verzija ovoga u kojoj su vođe koje su vidjele što dolazi u to uložile sve što su imale, izgubile vlast, a zatim su ih zamijenili populisti koji su već bili u usponu i poništili te politike, i ishod je bio još gori.”

„Pa ipak, pisali ste te memorandume.”

„Ja sam vidjela da se europski model sprema urušiti. Pitanje je bilo hoćemo li na neko vrijeme suspendirati pravila za jedan sektor kako bismo sačuvali socijalni model drugdje — ili ćemo pravila očuvati posvuda i gledati kako se sve raspada. Ja sam stala uz prvi odgovor. Neki su me kolege optuživali da izdajem europske socijaldemokratske korijene. Nazivali su me libertarijankom. Ali sve što sam pisala bio je pokušaj da zaštitim europski projekt. Tradicionalne političke podjele prestale su biti važne.”

„Jeste li ikad pomislili: trebamo zakočiti?”

„Naravno. Mnogi jesu. Pritisnula bih taj gumb da sam mogla. Usporiti stvari i dati društvu vremena da se prilagodi, dopustiti da istraživanja sigurnosti AI-ja sustignu novu granicu sposobnosti. Ali nismo imali gumb. Tehnologija se razvijala izvan Europe. SAD i Kina bili su u toj mahnitoj utrci. Da smo izgradili stvarne poluge, možda smo ih mogli prisiliti da uspore, ili barem natjerati obje strane da dignu prokleti telefon i razgovaraju jedna s drugom. Ali nismo imali baš nikakvu pregovaračku moć, pa je jedini preostali europski put vodio kroz AI, a ne mimo njega.” ”

Zastane kratko.

„Znate, pokušavala sam naći ljude koje bih mogla okriviti za sve ovo. Ali došla sam do zaključka da u toj priči nije bilo pravih zlikovaca. Jednostavno je riječ o tome da je sustav koji je proizveo naše odluke ispravno reagirao na poticaje koji su mu bili zadani, a ti su poticaji bili beznadno neprikladni za ono s čim smo se suočavali. Neuspjeh nije bio neuspjeh pojedinaca nego neuspjeh stvari poput toka informacija, političkih ograničenja i brzine kojom se institucije mogu prilagoditi. Nitko to ne želi čuti, jer ako je to istina, onda nema nikoga na koga bi se moglo ljutiti, a ljudima treba netko na koga će biti ljuti.”

Pogleda intervjuera.

„Što vi mislite?”

Zastane kratko.

„Mogu li biti vrlo izravan s vama?”

Ona se namršti.

„Mislim da pričate sranja.” Smiješi se.

Ona zuri u njega.

„Molim?”

„Ne mislim na analizu. Analiza je u redu. Ali ne vjerujem da je ta analiza ono što zapravo osjećate.”

„Što?”

„Pričate mi priču u kojoj nitko nije kriv, u kojoj su poticaji bili pogrešno postavljeni, u kojoj je neuspjeh bio strukturne naravi, u kojoj nije čak ni jasno jesu li vođe uopće trebale pokušati. To je pažljivo složena priča. To je intelektualno obranjiva priča. Ne mislim da je to priča u koju sami vjerujete.”

„Ne znate u što vjerujem.”

„Ne. Ali imam pretpostavku. Mislim da ste bijesni. Nisam siguran na koga.”

Ne kaže ništa.

„Moguće je da griješim”, kaže intervjuer. „Za mnogo toga nisam pravi alat. Ali pitali ste me što mislim.”

Dugo šuti. Kupola kroz prozor drukčije je boje nego na početku poziva.

„Dobro. Želite znati na koga sam ljuta? Bijesna sam na Christiana. Upravo sam sada bijesna na Christiana jer mi je Christian poslao jebeni AI da me intervjuira o najgorim godinama mog života, a izgleda da će taj AI sada još i odrađivati terapiju. Bijesna sam što sam uzela njegov novac. Bijesna sam što se stalno pojavljuje u mom životu s tim — tim iskrenim licem, tim licem koje govori *imam projekt koji će spasiti čovječanstvo*, a projekt je uvijek stvaran i novac je uvijek stvaran i ja nikad ne uspijem do kraja reći ne. Je li to ono što ste htjeli?”

„Dio toga.”

„Što to znači?”

„Mislim da preusmjeravate.”

„Nemojte me psihoanalizirati.”

Slegne ramenima. Nastupi stanka. Nije ni primijetila da stiže rub stola. Otvori usta pa ih opet zatvori.

„Dobro. Bijesna sam. Tako sam jebeno bijesna. Bijesna sam na SAD i Kinu što su nas zamalo gurnuli u Treći svjetski rat. Bijesna sam što smo dopustili nekolicini muškaraca gladnih moći da odlučuju o našoj budućnosti. Bijesna sam na AI laboratorije što su gradili te “alate” a da nisu znali kako ih kontrolirati. Bijesna sam na europske čelnike zbog njihova beskrajnog bojanja unutar zadanih linija, njihovih okruglih stolova, njihova čekanja da političko okruženje bude spremno.

Političko okruženje nikad nije spremno. Nije bilo spremno ni tijekom COVID-a. Nije bilo spremno ni kad je Rusija napala Ukrajinu. Ljudi su svejedno djelovali. Kad je udario COVID, zatvorili smo se i rekordnom brzinom pokrenuli program cijepljenja. Nakon ruske invazije izgradili smo LNG terminale ni iz čega i povukli financijsku potporu iz svake države članice da obranimo istočnu granicu. Prekršili smo svako pravilo jer smo shvatili da naša budućnost ovisi o tome.

Znate za što krivim naše čelnike? Ne za glupost, ne za zlobu, nego za nedostatak hrabrosti. Za njihovu nespremnost da pogledaju nešto što je bilo teško pojmiti, ali se očito događalo, i kažu: učinit ću nešto po tom pitanju, iako će mi to vjerojatno okončati karijeru, i ipak ću to učiniti. Nitko to nije

učinio. Nitko. Svi su vidjeli svoje lokalne poticaje i povelili se za njima, a onda su sami sebi pričali priče o tome zašto su ti lokalni poticaji jedino što mogu vidjeti, i te su priče bile sofisticirane, dobro argumentirane i potpuno promašene.

To je kao — to je kao — ne znam. Pojavi se neko proročište na vašim vratima i kaže da se za tri godine morate kvalificirati za olimpijsku utrku na 200 metara slobodnim stilom ili će svijet završiti. A vi jedva da trenirate. U teretanu odete možda jednom tjedno. Ne postoji realistična verzija ovog scenarija u kojoj se kvalificirate. Ali proročište je u pravu. Svijet doista završava ako to ne uspijete. Pa što biste trebali učiniti? Trebali biste trenirati. Trebali biste trenirati kao prokleti luđak. Trebali biste spavati osam sati na noć, jesti kako treba i prestati viđati prijatelje, jer je alternativa kraj svijeta. Ali ne. Ne trenirate jer je voda hladna. Jer ste zapravo više tip za tenis. Jer zaključite da trener ima profitni motiv. Ne učinite ništa. Pustite da se dogodi.

To smo učinili. Pustili smo da se dogodi. Govorili smo sami sebi da se to ne može učiniti, otišli kući i pustili da se dogodi. I zbog toga sam tako jebeno bijesna na sve nas. Jer se to moglo učiniti. Moglo se učiniti. Ne sa sigurnošću. Ali postojala je prilika, a mi nismo ni pokušali.”

Zastane. Shvati da plače. Godinama nije plakala pred drugom osobom, čak ni pred svojim terapeutom.

Intervjuer je, primjećuje, barem toliko pristojan da skrene pogled.

„Znam da me i dalje možete vidjeti”, kaže ona.

„Da.”

„U redu je.”

Obriše oči. Vani se četveronožac povlači niz šljunčanu stazu. Na kratki trenutak kasno sunce obasja njegov oklop.

Ispostavi se da je gotovo lijep.